

Recadávivas Compilations

A fraseoloxía de Tabeirós a través da obra *Contiños da Terra* (1931) de Manuel García Barros¹

Phraseology from Tabeirós through the work Contiños da Terra (1931) by Manuel García Barros

Sara Villar Aira

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades²
saravillairaira@gmail.com

Resumo: Esta recadádiva recolle e expón as diferentes unidades fraseolóxicas contidas na obra de Manuel García Barros *Contos da Terriña* (1931), as cales dan conta da riqueza fraseolóxica e lingüística do autor e de Tabeirós, comarca á que el pertencía.

Palabras chave: fraseoloxía galega, tradición oral, literatura, literatura popular.

Abstract: This compilation collects and exposes the different phraseological units contained in the work of Manuel García Barros Contos da Terriña (1931), which account for the author's phraseological and linguistic richness and from Tabeirós, the region to which he belonged.

Key words: Galician phraseology, oral tradition, literature, popular literature.

Manuel García Barros (A Estrada, 1876-1972) dedicou boa parte da súa vida a traballar a prol da defensa e da promoción da lingua galega. Naceu na Estrada en 1876, estudou maxisterio en Santiago, que rematou en 1905, e ocupou a praza na parroquia estradense de Rubín. En 1927 aprobou a oposición con praza en Pepín, no concello de Castrelo do Val, mais co Golpe de Estado de 1936 foi suspendido do seu emprego e salario. Simpatizou cos movementos agrarios, coas Irmandades da Fala e co Grupo Nós, especialmente co seu amigo e referente Ramón Otero Pedrayo. En 1957 foi nomeado membro da Real Academia Galega. A súa traxectoria como escritor comeza coa colaboración no xornal *El Estradense* e continúa con *El Emigrado*, xornal fundado en 1920 por parte da asociación “Hijos del Ayuntamiento de La Estrada de Cuba”. Neste xornal publica periodicamente

¹ Data de recepción: 15.04.2019. Data de aceptación: 16.09.2019.

² Co apoio do *Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades* da Secretaría Xeral de Política Lingüística da Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria da Xunta de Galicia.

os contos que darían lugar a *Contiños da Terra* (1931). Continuou escribindo ao longo da súa vida pero non viu editada ningunha obra máis. Postumamente, publicouse o volume *As Aventuras de Alberte Quiñoi* (Editorial Castrelos, 1972). Máis tarde saíron á luz as súas obras *Enredos* (Editorial Galaxia, 2000), *Dos meus recordos* (Editorial Galaxia, 2001), de corte autobiográfico, e *A pluma insumbisa* (Editorial Galaxia, 2019).

A través da súa obra pódese observar o seu compromiso con Galicia, coa lingua galega e especialmente coa fala da súa comarca. Nela demostra un gran coñecemento da lingua propia a través do manexo dunha gran variedade de léxico e, especialmente, de fraseoloxismos. Un exemplo disto é a súa colección de relatos titulada *Contiños da Terra* (1931), resultado da unión dos contos publicados durante a década de 1920, no xornal *El Emigrado*, fundado pola Sociedade de “Fillos da Estrada na Habana”. Foi publicada en 1931 pola Editorial Nós e en 1952 publicouse unha segunda edición na editorial Caporaletti Hnos. de Buenos Aires na que o propio autor realizou cambios e engadiu dous contos novos, reeditada en 1999 por Edicións Xerais de Galicia e en 2002 por *La Voz de Galicia* na súa colección Biblioteca 120 Galega. No prólogo do autor na primeira edición, presente nas outras tres, Manuel García Barros explica a motivación e o proceso creativo da obra: “E resolvinme a facer contos. Para elo esgaduñei no veneiro humorístico do pobo botando man de todo aquilo que anque conocido non tivese noticia de que fose publicado; e posto xa en camiño, cando a canteira do pobo non me daba materiaes, buscábaos na miña própea, anque foren máis cativos. Así saíron estes contos á vida das letras.” (A Estrada, 1930). Con estas palabras deixa claro, pois, que parten da tradición oral e popular mais que pasan polo filtro do traballo e do talento literario. Tematicamente están ambientados no rural galego, concretamente na comarca de Tabeirós que é á que pertence o autor. Están impregnados de humor e caracterízanse pola súa brevidade e por trasladar ao papel trazos da oralidade, entre os que destaca o emprego de diferentes fraseoloxismos, facendo deste xeito da obra un reflexo de parte da riqueza fraseolóxica galega. Esta obra contou cunha segunda edición que o autor definiu no prólogo como “correxida e aumentada”:

E fose como quixer, eiquí me tendes outra volta afañándome, perdendo o sono, desvevídome en preparar a buscarlle a maneira de levar ó prelo esta nova edición de “Contiños da Terra” á que poderá apricárselle o aditamento crásico de “correxida e aumentada”, porque así é como vai. As miñas espranzas non poden estar noutra banda que nos galegos de Bos Aires, en particular nos meus veciños do “Centro Cultural do Partido da Estrada”, que conocen a situación a que fun reducido e saben das miñas inquedanzas, das miñas loitas de moitos anos pola cultura do labrego e por todo aquilo que conviñera á eisaltación dos nosos valores e á prosperidade da nosa Terra. Cunha aberta garimosa pra todos iles. Callobre, A Estrada, Outono do 1951. (1952: 71)

Sobre esta segunda edición avalada polo autor, Carlos Loureiro levou a cabo a través da editorial Xerais unha terceira edición na que ademais da obra se inclúe unha introdución á vida e á obra do autor e se analizan algúns aspectos concretos da obra en cuestión. Esta edición é fiel ó texto orixinal, respectando a variedade léxica e unicamente facendo algunhas intervencións de regularización ortográfica:

A presente edición de *Contiños da Terra* tomou como referente a última edición da obra, engadíndolle as correccións que o propio García Barros lles ía facendo persoalmente aos exemplares agasallados por el mesmo ou ben mercados que posuían os seus coñecidos e aos seus propios exemplares. Soamente se unificou a acentuación gráfica e as grafías *b*, *v* e *h*, acomodándoas á normativa en vigor, así como o guión que hoxe non se utiliza ou ben que se coloca de forma diferente, como por exemplo: *n-unha*, *n-ela*, *resovel-o encidente...* [...] Polo demais mantívose totalmente o respecto á obra tomada por referente, incluíndo as numerosas variantes de palabras que aparecen ao longo da obra, como *ó/ao*, *pra/para*, *e/i...* (1999: 48)

O feito de incluíren numerosos exemplos de unidades fraseolóxicas converte as obras de Manuel García Barros en focos de interese e fontes de información fraseolóxica que dan conta non só dos coñecementos do autor, senón da realidade lingüística da súa zona. De acordo con isto, dende o proxecto Fraseoloxía Galega do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, realizouse hai anos unha lectura de *Contiños da Terra* co obxectivo de extraer todas as unidades fraseolóxicas e incluílas no Tesouro Fraseolóxico Galego. No presente traballo, retomouse a análise e o traballo destas unidades fraseolóxicas, a lectura da obra e a preparación do material para poder compartilo de maneira ordenada e contextualizada.

Para isto, servímonos da terceira edición da obra e a partir dela presentamos clasificadas un total de 394 unidades fraseolóxicas. Estas foron clasificadas na seguinte tipoloxía, respectando a estrutura e os criterios das recadativas de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*: colocacións, locucións (verbais, substantivas, adxectivas, adverbiais e prepositivas), fórmulas, esquemas fraseolóxicos e refráns. No proceso de extracción e clasificación delas, levamos a cabo a súa normativización lingüística. Esta normativización realizouse unicamente na citación das unidades mais non nos anacos de texto que empregamos como exemplos, nos cales mantemos as formas orixinais no exemplo para sermos fieis ao texto e dese xeito, tamén ao seu autor. As unidades fraseolóxicas preséntanse, ademais de clasificadas tipoloxicamente, cunha explicación de significado e uso e exemplificadas e xustificadas con anacos de texto da obra acompañados do número de páxina para que poidan ser consultadas en contexto con facilidade. Na formulación lematizada das expresións inclúense, no caso de habelos, entre corchetes os actantes que son complemento directo ou indirecto do predicativo. Nalgúns casos, a unidade fraseolóxica aparece en máis dun momento na obra e, polo tanto, nos exemplos amósanse todos eles separados por dúas barras (//). Resérvase o uso dunha única barra para separar versos, o que só se rexistra nun caso. Ademais, indícase con [...] que o texto que se amosa non é completo e entre corchetes aclárase en certas ocasión información explicitada nun anaco de texto non citado pero á que se alude.

Traballando coa obra deste xeito, extraendo as unidades fraseolóxicas e ordenándoas da maneira exposta orixinouse pois esta recadativa que nace non só co obxectivo de facer unha pequena contribución no eido dos estudos de fraseoloxía galega, senón tamén de dar a coñecer a calidade literaria e a riqueza fraseolóxica inherente á obra de García Barros, quen por desgraza non puido obter en vida o recoñecemento que merecía.

1. Colocacións

1. **acollerse á casa** col. Resgardarse. *Os porcos, que andaban fóra, seica tamén tiveron medo a mollarse, e acolléronse á casa entrando pola cociña [...].* (76)
2. **armarse confusión** col. Producirse unha situación caótica. *¡Alí si que foi ela! A confusión que alí se armou non é para dita.* (212)
3. **bacía dos porcos** col. Recipiente no que comen os porcos. *E sentado na bacía dos porcos, fixolles as osquias, entregoullos, ela doulle os cartos, e ¡boas tardes nos dea Dios!* (208)
4. **botar un neto** col. Beber. Un “neto” equivale a medio litro. *Un día que viña de tocar, atopouse co borreiro e tiveron ocasión de botar un neto xuntos.* (90)
5. **chegar tardeiro** col. Chegar tarde. *Xa un pouco tardeiro chegaron, por fin, os do Tío Bartolo, tocando nunhas conchas.* (85)
6. **coller o camiño** col. Empezar a camiñar. *Inda ben non colleron o camiño, soscitouse entre eles unha disputa sobre en que taberna había millor viño das váreas que había dende alí á ponte, opinando cada un por unha deferente.* (92)
7. **crebas do negocio** col. Perdas que un negocio produce, inconvenientes. *[...] queixouse o borreiro das crebas do negocio, pois os montes íbanse cobrindo de pinos en ves das carpazas que antes había e as abellas non tiñan onde libar e a cada paso iba habendo menos.* (90)
8. **curuto da cabeza** col. Parte superior e posterior da cabeza das persoas. *[...] e algúns había que tiñan máis distancia dende o pescozo ó cruto da cabeza, que ás puntas dos pés.* (82)
9. **dar fregas** col. Pasar a man con forza repetidas veces por unha parte do corpo, masaxear. *O home aquel sabía onde o había [unto de lobo] e obrigábase a ir a buscalo e levarllo á casa e hastra darlle as fregas, se á man viña, e decindo ó tempo que llas dese unhas palabras que el sabía [...].* (79) // *[...] aquel home xa lle conocera o mal tan pronto como o vira e que soilo se curaría de raís dándose unhas boas fregas con unto de lobo por todo o corpo.* (79)
10. **darlle a carreira a [alguén]** col. Pagarlle os estudos a alguén. *Trouxérao [un balón] o fillo do tío Araxo, que estudaba para crego nun convento [...], que viñera con motivo do santo do seu tío, o cura de Fontemollada, que era quen lle daba a carreira.* (184)
11. **darlle un pasamento a [alguén]** col. Morrer do susto. *Ó ver tal, Xuana, quedouse estantigüada de todo e por pouco lle dá un pasamento.* (77)
12. **darlle unha broma a [alguén]** col. Feito dirixido a unha persoa para rirse dela. Sinónimo de “gastarlle unha broma a alguén”. *Bueno, Pois este borreiro tratou de darlle unha broma ó gaitero Rei, e este recibeu unha carta [...].* (89)
13. **dar o salto** col. Saltar. *Intentou dar o salto, e deuno, e foi a dalo precisamente por onde había un torno espetado na parede, un pouco revirado por riba e aguzado na punta.* (198)
14. **día de festa** col. Día especial, de celebración. *[...] pois tiñanos moi gardadiños para cantalos no día propio coma quen garda unha prenda para estrenala nun día de festa.* (84)

15. **día de mozas** col. Festividade. *Se era día de mozas, como o miércoles ou o sábado, xogábase hastra ás nove, ben entre seis coas manillas, ben entre catro sin elas.* (119)
16. **día de mozos** col. Festividade. *Aquel día era sábado, e polo tanto, día de mozos.* (119)
17. **día propio** col. Día especial, específico ou propicio para algo. [...] *pois tiñanos moi gardadiños para cantalos no día propio, coma quen garda unha prenda para estrenala nun día de festa.* (84)
18. **día santo** col. Día no que se celebra unha festividade relixiosa. *Todos sabemos que os zapateiros en ves de gardar o domingo, fan o seu día santo no luns.* (91)
19. **entrar en sospeitas** col. Comezar a sospeitar. *O cura entrou axiña en sospeitas coeste suxeto e tratou de facer averigüacións [...].* (115)
20. **estar sabido** col. Estar claro, non haber dúbida con respecto a algo. *Está sabido. E acaba se queres. ¡Asús, que rapás máis desconfiado!* (97)
21. **facen vida viaxeira** col. Andar viaxando dun lugar para outro. *Os que por custión do seu oficio fan vida viaxeira, soien atoparse de ves en cando [...].* (89)
22. **ir abaixo** col. Baixar o prezo de algo. [...] *pero xa sabes que todo sobe, non sendo os becerros, que van decote abaixo [...].* (183)
23. **misa grande** col. Misa do día de festa. *Estiveron os tres á misa grande, presenciaron a porcesión á sombra dun carballo, ela coa servelleta no brazo e iles co sombreiro na man.* (229-230)
24. **pasar traballo** col. Facer esforzo. *Nunca o deixaba soilo co medo que llo estragasen e todo lle facía ela para que non pasase traballo.* (122)
25. **poñer en reste** col. Facer unha fila. [...] *xa se viron as catro rocas, que estaban postas en reste tras do lume encima da parromeira [...].* (119)
26. **restes de a [número]** col. Grupos dun número. *Xa sabedes, restos de a catro, homes e mulleres; cada un marche sempre detrás do que leve diante e gardando a mesma lonxura do que leve ó lado.* (132)
27. **saber de [+ subst.]** col. Estar ao tanto, ter noticia de algo. *E resultou que nin había americano nin sabía ninguén nada de tal función.* (90)
28. **tornar a auga** col. Coidar que a auga non vaia para o eido do veciño. *Xorxe Trabadelas acaba de morrer; pró caso, impensadamente, pois inda na antevíspra fora torna-la auga á cortiña e inda se non acabara de secar a carozza que levara.* (194)
29. **vestir de fino** col. Vestir de forma elegante. *Aquela barba que tanto lle servía para darlle aspecto de personaxe pudente e arriscado, cando vestía de fino, como para envolto nos trapos aparentar unha calamidá pura e verdadeira.* (154)
30. **xabón de olor** col. Xabón perfumado. *Buscou no baúl unha pastilla de xabón de olor que utelizaba namais que prás festas, e á escasa lus do nacente día púxose diante do espello da ventana co fin de quita-las barbas.* (132)
31. **xogar á brisca** col. Xogar a un xogo de cartas da baralla española. *Unha noite de inverno xogaba á berisca cuns veciños na súa casa, os cales se propuxeron saber o que había de certo acerca da crus en custión.* (148)

2. Locucións

2.1. Locucións verbais

32. **abrir a boca** lv. Admirarse, sorprenderse, abraiar. *E Farruquiño quedouse abrindo a boca, nin máis nin menos que os moitos que alí estaban.* (173)
33. **acabárselle a postura a [unha galiña]** lv. Enfermar, estropear, chegarlle o fin. *Farruquiño tiña unha galiña que choqueou ó acabárselle a postura.* (163)
34. **alumear coma os ollos dun gato** lv. Brillar moito. [...] *meteu o dedo grande por unha sortixa que talmente parcia de ouro con dous anacos de vidro labrado metidos, que alumeaban como os ollos dun gato [...].* (132)
35. **andar atufado** lv. Estar fachendoso. *-Poís si, home, si. E o teu Alberte tamén che andaba por alí moi atufado xa no meio dos mozos axexándolle ás rapazas, e co seu cigarriño, ¿sabes?, co seu cigarriño na boca.* (205)
36. **andar coa cabeza a voltas** lv. Pensar ou reflexionar sobre algo. *A muller del tiña dous irmáns que vían co natural desgusto o que a súa irmán sofria co porco do zapateiro e andaban coa cabeza a voltas procurando facer algo que lle servira dalgún escarmento.* (95)
37. **arder nun candil** lv. Ser de boa calidade. [...] *aquel cura vello que non tiña millores gustos que troulear cos seus feligreses, mandou vir unha ola de viño pró adro, un viño branco da súa colleita do cal podía decirse en verdade “que ardía nun candil”.* (169)
38. **berrar coma un can doente** lv. Berrar moito e moi forte. *Pero a terceira [aguiloadada] debeu de ser forte porque o rapás pegou un salto no burro, deixou caí-lo mantelo, e berrou como un can doente.* (156)
39. **botar a porta fóra** lv. Marchar. [...] *e alí meteuse debaixo dunha cama facendo propósito firme e verdadeiro de non saír anque o chuzasen hastra tanto que o señor médeco non botase a porta fóra.* (110) // [...] *encima da pucha poñíalle un sombreiro de palla atado cunha trenza ó queixo para que non lle caíse, e por riba de todo un pariaguas aberto, sin o que non lle deixaba botar a porta fóra.* (121) // *Pero Ciridonio, como notou que algúns esboiraban por rirse, dixo moi seriamente: -O que pasou, o que pasa, e o que vai pasar, é que botedes todos a porta fóra e me deixedes, que non estou agora para conversas.* (143)
40. **botarlle a man a [algo]** lv. Agarrar algo. *Ó fin quen o quitou [da cesta], foi a dona dos ovos, que botándolle man á solapa, díxolle que das mans non lle fuxía hastra que lle pagase o desperfeito.* (145)
41. **botarlle a súa chungada a [alguén]** lv. Tentar mocear. *Había que velo na feira [...] atendendo ás compradoras risoño e compracido e, si eran mozas, sin perder a ocasión de botarlle a súa chungada.* (206)
42. **botar a man de [algo] / botar man de [algo]** lv. Recorrer a algo. *Polo mesmo, penso que non mo levaredes a mal se volo conto na lingua de Rosalía, pois ten tódalas trazas dun dos contiños da terra, e anque sea vello dalgo ha de botar un a man para saír do paso.* (91) // [...] *soía botar man da doutrina, que fora o úneco que adprendera na*

- escola e inda non se lle esquecera de todo [...].* (230)
43. **botar (as súas) contas** lv. Meditar sobre as vantaxes e inconvenientes de algo. *Il miraba ó porco e botaba as súas contas [...].* (201) // *Polo camiño botou as súas contas: mandaríanos entrar e entrarían; convidaríanos, como era natural, e se as cousas se poñían dereitas, quedaríanse prá noite a xoga-la berisca.* (207) // *Con todo, O Grigorio botaba contas, porque vía moi longo o poder emanciparse, pro, como era ativo, soubo remexerse.* (222)
44. **botarlle a man a [algo] / botarlle man a [algo]** lv. 1. Agarrar algo. *Ó fin quen o quitou [da cesta], foi a dona dos ovos, que botándolle man á solapa, díxolle que das mans non lle fuxía hastra que lle pagase o desperfeuto.* (145) // *Pero sin botar a man a nada.* (169) 2. Recorrer a algo. *Os touciños tamén foran indo en anacos para a feira por non ter outra cousa a que botar a man para tragner gas e xabrón e algún que outro farrapo.* (219)
45. **botar man de [algo/alguén]** lv. Recorrer a algo ou a alguén. *Pero o raposo, que en terquedade pró malo ninguén lle puxo nunca os pés diante (por algo lle chaman Pedro), non se dou inda por vencido, e botando novamente man das súas artes, díxolle ó galo [...].* (152)
46. **botarse á carreira** lv. Correr. *Cansado xa e perdida a pacencia, resolveu da-lo golpe dunha ves botándose á carreira [o raposo para coller o galo].* (152)
47. **caber na cachola a [alguén]** lv. Entender unha cousa. Úsase sobre todo en construcións negativas. [...] *por máis de que esto de que dea voltas sea cousa que inda hoxe hai a quen non lle cabe na cachola.* (78)
48. **caerlle na man a [alguén]** lv. Posuír a calidade para realizar algo con facilidade. *Alí fora á escola dun tendeiro de quincalla que a poñía nos días que non había feira nin mercado, e tan ben lle caíra na man a pruma, que de volta na súa aldea sabía facer unhas letras tan repenicadas, adornadas con puntos por tódolos lados, que hastra seu pai mesmo pasmaba con el.* (82)
49. **caer na conta** lv. Decatarse de algo. *-¿Pero que non había de caír eu na conta? Si eu sempre dixen que quen sabe, sabe, e a isto non hai que lle dar voltas.* (162)
50. **chamar a atención de [alguén] / chamarlle a atención a [alguén]** lv. Espertar interese ou curiosidade de alguén: *O tío Zanfona quedouse tamén por alí debruzado no antepeito cara ó camiño para chamar millor a atención dos que pasasen.* (202) // a alguén: [...] *e ó rapás chamoulle a atención, naturalmente.* (156)
51. **chamarlles aos pés amigos** lv. Fuxir dun lugar, marchar de présa. [...] *e se o borreiro non lle chama ós pés amigos, de seguro a pasaría máis negra que un gato cando o esfolan.* (90)
52. **coller entre as uñas a [alguén]** lv. Pillar, descubrir a alguén. [...] *[o crego] acababa de ter certo tropezo con certa autoridade, e nin por canto quería que o colleran entre as uñas [...].* (196)
53. **coñecer de vista [alguén]** lv. Coñecer só de ver, sen lle ter falado nunca. *A iste, que a conocía ben [Sabela da Casa Grande] “de vista”, enchíalle tanto o ollo que xa llo enchía un pouco de máis, e polo tanto, con respecto a*

- ela, xa non tiña aspiracións maores.* (206)
54. **custarlle caro a [alguén]** lv. Supoñerlle esforzos ou causarlle prexuízos. [...] *desempeñando un cárrago do Estado, unha infraución da lei podía costarlle cara.* (196)
55. **custarlle traballo a [alguén]** lv. Esixirlle esforzo, resultarlle difícil ou ofrecerlle dificultades. *¡Traballiño custou o facela chegar á alta torre, dende a cal inda hoxe me refresca os recordos de tempos pasados cando vén o aire dreito!* (168) // *Eu estou pensando en darlle unha carreiriña aunque me custe bo traballo, pois parécese un cárrago de concencia o adicalo a fozar na terra coma eu, que nunca saín diso.* (218)
56. **custar rabo de sardiña** lv. Ser moi caro. *-Pois non deberas de mollalo [o paraugas], que entumecéronselles os muelles, e agora non funcionan. E o arregralos vai a custar rabo de sardiña.* (174)
57. **dar algo para a conta** lv. Dar algo en anticipo. *E logo de aprenderlle ben a leución e facerlla repetir unhas cantas veces e darlle algo [de diñeiro] xa prá conta, quedouse o cura e o rapás foise, cada un deles máis contento que unhas castañolas en día de festa.* (117)
58. **dar de si** lv. Render. *Os ósños do lombelo e outras menudáncas fóraos repartindo pra adobar unhas berzas algún día que outro, e ben pouco deran de si.* (219)
59. **darlle a gana de [algo] a [alguén]** lv. Querer algo. [...] *como unha marca oprobiosa naquiles que as súas nais non poideran ou non lles dira a gana de casárense.* (221)
60. **darlle a vida a [alguén]** lv. Ser unha axuda, aliviar. [...] *e como a noite estaba crara e ademais corría un ventíño que, dándolle a vida pró moito que suaba [...].* (200, liña 8)
61. **dar un berro máis longo cá torre do reloxo de Santiago** lv. Berrar moi forte. *Mingos, por toda resposta, dou un berro máis longo que a torre do relós de Santiago [...].* (110)
62. **dar coa razón de [algo]** lv. Coñecer ou descubrir a causa ou razón pola que algo acontece. *Todos sabemos que os zapateiros en ves de gardar o domingo fan o seu día santo no luns. Eu non podou dar coa razón de que así o fagan e vosoutros seguramente que tampouco.* (91)
63. **dar de pernas (arriba)** lv. Andar con moita rapidez, correr. *Cando estaba limpando a terra dos ollos, aviscou a Pepe do Barro que estaba cuns amigos a un lado do campo, e alá se foi, dando de pernas arriba, cunha vella que non lle arredou de diante.* (87)
64. **dar Deus [algo]** lv. Obter algo sen esforzo. *Anda, muller, anda, non seas corraña. Bota outras catro [cereixas] máis, que a ti dáchas Dios.* (225)
65. **dar dunhas noutras** lv. Levar unhas cousas a outras nunha conversa. *E así, dando dunhas noutras, foi sabendo o tío Silverio que aquel home xa lle conocera o mal tan pronto como o vira [...].* (79)
66. **darlle boa rabecha [algo] a [alguén]** lv. Sentir xenreira. [...] *pero ó fin pudo leva-la operación ó cabo [afeitarse] sin outro resultado que unhas rascaduras nas faceiras, que por certo lle deron boa rabecha.* (132)
67. **darlle un fio a [algo]** lv. Cortar. *A cousa é de verdá sinxela: búscase unha*

- sobreira que dea o gordo, dáselle un fio en redondo que pase a cortiza sin entrar no pau [...].* (126)
68. **darlle morcillas a quen mata porco** lv. Dar algo a alguén que non o precisa. *[...] e como no lugar aquí practicaban moi ben o dito de “dar morcillas a quen mata porco”, todos lle trouxeran algo ó tío Zanfona [...].* (201)
69. **darlle voltas a [algo]** lv. Cuestionar algo. *-¿Pero que non había de caír eu na conta? Si eu sempre dixen que quen sabe, sabe, e a isto non hai que lle dar voltas.* (162)
70. **darlle voltas á cabeza** lv. Matinar, cavilar, pensar. *Farruquiño cansárase, tamén, de darlle voltas á cabeza pensando e descurrendo o modo e maneira de non perder máis a chave [do hórreo] [...].* (172)
71. **darlle voltas á cachola** lv. Matinar en algo, reflexionar sobre algo. *O tío Mosteiro pensaba de ir, coma todos, pero tiña un problema que resolver, que, por máis que lle daba voltas á cachola, non saía del, anque para resolvelo non facía falta saber moito de números: era problema de cartos.* (86)
72. **darse aire de [algo]** lv. Querer parecer dunha forma determinada. *Facendo de corazón tripas e avergonzándose de si mesmo por facer caso de contos que poida que non tivesen pisca de fundamento, pasou a porta dándose aire de home enteiro, arrencheuse nun banco, pideu e comeu, facendo por botar da imaxinación tódolos burros tal coma se non houbera habido un no mundo e pensar soio na herencia do tío defunto, no que a el, ó tío Martiño, lle podería tocar da mesma, e como se*
- compoñería para tragner xa en cartos o que resultara.* (75)
73. **darse conta de [algo]** lv. Comprender algo que antes non se entendía ou non se sabía. *[...] e marchou con el arrastro un bo anaco, sin darse conta [...].* (87) // *Pero el, dándose conta perfeuta do culminante do momento, non arrexparaba en traballos por negros que fosen [...].* (133) // *Mideu ben o terreo e calculou dous saltos dados con tal rapidés que cando o galo se dese conta xa o tería nas uñas.* (152) // *Como visen que a pelota viña alta, correron arrequando co fin de alcanzala no seu punto sin darse conta do río hastra que se viron chapuzando coa auga por riba dos nortellos.* (189)
74. **darse por vencido** lv. Renunciar á loita ou desistir dun empeño por considerar nula a posibilidade de éxito. *Pero o raposo, que en terquedade pró malo ninguén lle puxo nunca os pés diante (por algo lle chaman Pedro), non se dou inda por vencido [...].* (152)
75. **dar unha volta por [un lugar]** lv. Pasear, pasar por un determinado lugar. *-¡Ai, ho! -dixo o borreiro- pois logo heiche de ir dar unha volta por alá.* (90)
76. **darse ton** lv. Presumir. *[...] así que na súa conversa, para darse tono, soía mesturar de ves en cando algunha verba castelán, como quen que se enganaba [...].* (106)
77. **deixar en paz [alguén]** lv. Non molestar alguén. *[...] todos iles olleristas de pura cepa e que non se resinaban a deixar en pas perpetua ó paduano de Xorxe.* (196)
78. **dicir para si** lv. Pensar. *Pero eu que en boa hora sea dito non son ningún burro, e a min ninguén mas mete;*

- cando pasei a barca de Sarandón, pensei e dixen para min: -¡Ah, larpeiro!* (80) // *O pirmeiro que fixo foi mirar se estaba Tarabelo, e ó velo no seu posto, sinteu certa satisfacción interior e dixo para si: Isto marcha ben.* (117) // *Ademais que as cirolas comenzábanlle a rabuñar de raio. -¡Raio as parta!- decía el para si.* (132)
79. **durmir coma unha pedra** lv. Durmir profundamente. *Durmía como unha pedra.* (179)
80. **encherlle o ollo a [alguén]** lv. Gustarlle. *A iste, que a conocía ben [Sabela da Casa Grande] “de vista”, enchíalle tanto o ollo que xa llo enchía un pouco de máis, e polo tanto, con respecto a ela, xa non tiña aspiracións maores.* (206)
81. **estar pagado do tipo** lv. Estar ufano do seu aspecto físico. *Antre os presentes estaba tamén Bieito Ramallos, ergueito coma un fuso de lagar, posta a súa capa azulada, de bandas vermellas, que fora nova en tempos pasados, con esa prestancia de quen está pagado do tipo ou dun parentesco que por liña torcida tivera con persona escolleita.* (168)
82. **estar para conversas** lv. Estar de bo humor. [Úsase máis en construción negativa]. *-O que pasou, o que pasa, e o que vai pasar, é que botedes todos a porta fóra e me deixedes, que non estou agora para conversas.* (143)
83. **estoupar coa risa** lv. Rir moito, con moita intensidade. *O cura, “que estaba no allo”, vendo a cara que Bieito poñía, estoupaba coa risa arrimado á parede da ilesia.* (169)
84. **facer a macáncona** lv. Lacazanear. *Pola contra, xúntanlle unha morea de paus e chaman a Farruquiño; e como Farruquiño non sabe facer a macáncona, despáchallos en dous días, e logo ten que esperar outros dous a que lle xunten outra morea.* (182)
85. **facer bo de [alguén]** lv. Lograr que alguén abandone certos hábitos ou modos considerados malos e os adquira bos. [Úsase máis comunmente en frases negativas]. *Fai tres días que ando atrás del para facelo volver á casa e non lle fago bo del.* (146)
86. **facer falla (a [alguén]) / facer falta (a [alguén])** lv. Ser necesario. *Tiña un problema que resolver, que, por máis que lle daba voltas á cachola, non saía del, anque para resolvelo non facía falta saber moito de números: era problema de cartos.* (86) // *E vostede debía de vir tamén, pois a todos nos fai falla que o Santo nos axude.* (219) // *A ela tamén lle facía falla que o Santo a axudara.* (219)
87. **facer o avío** lv. Cumprir unha función. *Pero mentras duran, duran, e fan o avío.* (236)
88. **facer de corazón tripas** lv. Facer un esforzo ante unha dificultade. *Facendo de corazón tripas e avergonzándose de si mesmo por facer caso de contos que poida que non tivesen pisca de fundamento, pasou a porta dándose aire de home enteiro, arrencheuse nun banco, pideu e comeu, facendo por botar da imaxinación tódolos burros tal coma se non houbera habido un no mundo e pensar soio na herencia do tío defunto, no que a el, ó tío Martiño, lle podería tocar da mesma, e como se compoñería para tragner xa en cartos o que resultara.* (75)

89. **facerlle a festa a [algo]** lv. Volverse tolo de ledicia á vista de algo. [...] *botáronse polas escaleiras arriba indo dreitiños a onde estaba o pan, facéndolle a festa ó dreito sin ningunha crase de comprimentos.* (76)
90. **facerlle unha función a un santo** lv. Costear unha festa en honor dun santo. [...] *un americano dunha parroquia de Montes cuio nome e lugar se lle endicaba, proieutaba en tal día e a tal santo facerlle unha función con tódalas da lei e solecitaba o concurso do gaitero Rei con toda a súa banda.* (89)
91. **facer unha cruz na testa** lv. Manifestar estrañeza (persignarse en sentido figurado). *Fixen unha crus na testa e non tiven outro remedio que resinarme a andar co dedo grande do pé ó fresco hastra o martes ás once que viñeron a traballar [os zapateiros].* (91)
92. **facerse cruces** lv. Persignarse; abrairse ou escandalizarse por algo que resulta sorprendente. *A señora, véndoo fuxir, quedouse estantigüada, e dándolle á aventura certo sentido que non tiña, levou os dous dedos á testa e fíxose cruces [...].* (200)
93. **facérselle auga na boca a [alguén]** lv. Desexar algo vivamente, especialmente cando se trata de cousas de comer. *Ó raposo, ó oír falar das galiñas, fíxoselle auga na boca de tal xeito, que dou en cuspir o mesmo que se acabara de fumar un petillo deses de a patacón o macillo.* (106)
94. **ferver a [alguén] os pés** lv. Estar ansioso, desexoso de que ocorra algo. [...] *co cal se iban enteirando da importancia que tiña o tal deporte no mundo enteiro, e alcendéndolle, cada ves máis, o desexo, non soio de egoalar* *ós máis pintados, senón de chegar a ter en Malpocados unha olimpíada coma a de París, pró cal xa lle fervían os pés a todos.* (210)
95. **fregar as mans** lv. Manifestar satisfacción. *Bieito Ramallo non era dos que menos se fregaban as mans de satisfacción ó escoitala [...].* (169)
96. **fuxir coma do lume de [algo/alguén]** lv. Ter moito medo a [algo ou alguén], evitar a todo custo [algo ou alguén]. *Os criados fuxían de alí como do lume e os xornaleiros, pouco máis tiña, porque ademais do trato, que era coma de quen viña, pagáballes tarde, mal e arrastro.* (149)
97. **ganar a vida** lv. Conseguir os medios de subsistencia co traballo. *Ás veces non iba soilo, que levaba tamén algún endevido da familia que el sabía poñer en carácter para lle axudar a ganhar a vida.* (155) // [...] *eu teño que ter conta da miña vida, que a non ganei tumbado de pernas arriba sinón traballando forte e duro.* (138)
98. **gustarlle a [alguén] tanto como un caramelo a un rapaz larpeiro.** lv. Agradarlle moito. *Contáronmo, xa fai tempo, na lingua en que escribo estes contos, e gustoume tanto como pode gustarlle un caramelo a un rapás goloso.* (91)
99. **irse a monte** lv. Verterse. [...] *pero deuse o caso condanado de que o aparato tiña na faltriqueira da gabardina, que lle quedara encima da mesa onde comera, e había que ir por el e ningún dos dous que alí estaban podían facelo sin que o viño se fora a monte.* (140)
100. **ir tirando** lv. Manterse, irlle regular, nin moi ben nin moi mal. *Adicado a un oficio manual, sacaba para ir tirando*

- pola súa vida e pola da muller súa.* (229)
101. **levar a cabo [algo]** lv. Realizar algo. *É escusado decir que non se levou a cabo o partido [...].* (213)
102. **levar a mal [algo]** lv. Parecerlle mal algo. *Polo mesmo, penso que non mo leavedes a mal que volo conte na lingua de Rosalía [...].* (91)
103. **levar trazas de [algo]** lv. Parecer, dar a impresión de algo. *Pero vendo que non levaba trazas de que se puñera millor, resolveu consultalo en regra e curalo dunha ves [...].* (109)
104. **manterse de aire** lv. Xaxuar, privarse de comer. *Así que, o tío Silverio afroxou un billete de cincuenta; pero resultaba que aquel bo home tiña que botar polo menos dous días de viaxe e non había de manterse de aire, así que o tío Silverio non tivo máis remedio que rabuñar outra ves na faltriqueira dándolle catorce reás que lle quedaban [...].* (79)
105. **marchar a rastro coma as cóbregas** lv. Arrastrarse. *Nin por marchar arrastro coma as cóbregas, nin por pegarse ó chau coma unha lapa confundindo o seu color co da herba, o galo se lle poñía a xeito [ao raposo].* (152)
106. **matar o tempo** lv. Entreterse facendo calquera cousa para que dea a sensación de que o tempo pasa máis rápido. *Entón a muller, ó velo tan desgustado, quentoulle unha sarteñaza de xorza que sobrara dos chourizos, e namentras lla quentaba fixou Antón a vista nos idem que lle colgaban á altura da cabeza, e por mata-lo tempo deu en palpalos cos dedos.* (124)
107. **meterllas a [alguén]** lv. Enganar alguén. *Pero eu que en boa hora sea dito non son ningún burro, e a min ninguén mas mete; cando pasei a barca de Sarandón, pensei e dixen para min [...].* (80)
108. **meter o nariz para dentro** lv. Osmar no interior dalgún sitio. *O primeiro que facía ó chegar a un estabrecimento era meter o nariz para dentro, figurándolle que sempre cheiraba a burro.* (74)
109. **mollar o peteiro** lv. Beber. *En troques, tiña tamén que entrar ó viño, porque mollara o peteiro coma as outras.* (166)
110. **non caber en si** lv. Amosar moita emoción. *Ó entraren pola pirmeira rúa, redoubrou Hermenexildo os seus afáns polo lucimento do acto, polo da súa sociedade, e polo seu própeo. Iba o home que non cabía en si.* (133)
111. **non dar nin ter** lv. Estar esmorecido, case sen signos de vida. *Eu xa non daba nin tiña. Ó que se cansaron, fôronme deixando, e ó verme libre daqueles lapantís, tratei de levantarme.* (159)
112. **non dicir unha fala** lv. Non dicir nada. *Perguntándolle quén era, cómo se chamaba, de onde viñera, a qué convento pertencía... Pero Roque non decía unha fala; non facía máis que miralos un por un estantigado.* (96)
113. **non irlle ben a [alguén]** lv. Non atoparse moi ben de saúde. *-E xa osté ve, señor: cando unha lle vén por cas do médeco é de supoñer que non lle vai moi ben.* (128)
114. **non largarlle pé a [algo/alguén]** lv. Non afrouxar na posición dun, non mudar de opinión. *Ó ver Xuana chegar aqueles dous corranchos, que mesmo eran do seu xeito, chegouse a eles e xa non lle largou pé.* (77)
115. **non poder coa risa** lv. Ter moitas ganas de rir. *E víase todo larmeadado e metido na cesta, que era fonda, de xeito*

- que as pernas quedáranlle ó alto, e como non podía afianzarse, remexíase encravándose cada vez mais. Quen o axudara non había porque ninguén podía coa risa.* (145)
116. **ser cousa de [algo]** lv. Ser pertinente, razoable, oportuno. *Atada ó pescozo, éralle molesto; na faltriqueira, podía perdela o mesmo; atada ó forro da pucha, podía perde-la pucha e maila chave; metida nun zoco, tampouco era cousa diso.* (172)
117. **non telas todas consigo** lv. Estar preocupado por algo, non estar tranquilo. *Non era que estivese mal nin moito menos, pero non estaba comedeiro, e polo mesmo nonas tiña todas consigo.* (124)
118. **non ter máis remedio / non ter outro remedio** lv. Non haber ou ter outra solución, estar obrigado a algo. [Ás veces vai seguida da conxunción *que*]. *O tío Silverio non tivo mais remedio que rabuñar outra ves na faltriqueira dándolle catorce réas.* (79) // *Fixen unha crus na testa e non tiven outro remedio que resinarme a andar co dedo grande do pé ó fresco hastra o martes ás once que viñeron a traballar [os zapateiros].* (91)
119. **non ter mala cara** lv. Ter bo aspecto. *-E xa osté ve, señor: cando unha lle vén por cas do médeco é de supoñer que non lle vai moi ben. -Pois ti mala cara nona tes.* (128)
120. **non ter nin unha cadela** lv. Estar sen cartos. *Pró xantar levaría da casa calquer fricolada que a súa muller faría, pero pró pantrigo e pró viño, habería que levar, e non tiñan nin unha cadela [...].* (87)
121. **non ter pelos na lingua** lv. Falar claramente e sen rodeos. *Eu non teño pelos na lingua para decirlle a calquera, se chega o caso: [...].* (138)
122. **non ter traza(s)** lv. Non ter lóxica ou sentido. *A bulda tampouco a quería porque, o que el se decía: el compraba o porco e tiña que crialo, e mantelo, e cebalo; e si dempois aínda había de pagar para poder come-la carne, a cousa non tiña traza.* (136) // *Aquilo non tiña trazas. E como había que dispoñer as cousas do caso, quitárona de alí case que arrastro e metérona nun cuarto.* (194)
123. **non ter volta** lv. Non ter posible discusión, non ter outra solución. *-Así que voulle a decir: pasado mañán é día santo e eu llos levarei [fusos] á casa ben feitos e de madeira ben curada, que non han de ter volta.* (207)
124. **non volverlle ás mans a [alguén]** lv. Non recuperar unha cousa que un emprestou. *De maneira que o que presta unha cousa pró antroido xa ten por seguro que non lle volve ás mans hastra entrada a coresma.* (157)
125. **non saír de [algo]** lv. Non deixar de facer algo. *Eu estou pensando en darlle unha carreiriña anque me custe bo traballo, pois paréceme un cárrego de concencia o adicalo a fozar na terra coma eu, que nunca saín diso.* (218)
126. **parecer mentira que** lv. Resultar increíble, ser moi estraño. *-Pero muller, parece mentira que te poñas así.* (194)
127. **partir a alma** lv. Afectar fondamente, causar dó, aflixir. *Con ela quedou Rosiña do Couto, súa veciña, súa compañeira; e os seus laios partían a ialma.* (194)
128. **pasar de maduro** lv. Ser demasiado maior para facer algo. *Tiña a súa casa nas ribeiras do Ulla na que vivía coa súa muller e dúas irmás desta, solteiras*

- e sin moita esperanza de deixar de selo por iren pasadas de sazón: quer decirse, que xa pasaban un pouco de maduras.* (89)
129. **pasala máis negra ca un gato cando o esfolan** lv. Atoparse nunha situación perigosa. [...] *e se o borreiro non lle chama ós pés amigos, de seguro a pasaría máis negra que un gato cando o esfolan.* (90)
130. **pegarllas a [alguén]** lv. Enganar alguén. -¿O que? *O que mas pegue a min ha de ser señorito. Á miña casa que ninguén chegue coa entenceón de pufarme, que perde o tempo.* (138) // *A práctica fai maestro, e eu conozo á xente dende o momento que a vexo entrar pola porta. A min ninguén mas pega.* (138)
131. **pegarse coma unha lapa a [alguén/ algo]** lv. Non separarse, agarrarse ou suxeitarse fortemente. *Nin por marchar arrastro coma as cóbregas, nin por pegarse ó chau coma unha lapa confundindo o seu color co da herba, o galo non se lle poñía a xeito [ao raposo].* (152)
132. **perder a conta de [algo]** lv. Deixar de saber algo con exactitude. -É moi certo *cando dices, -díxolles Rei- aunque eu inda teño na miña casa tres cortizos que deben de estar no millor; pois dous nunca se cataron e o outro, catouse váreas veces, pero xa perdín a conta de cando foi a última.* (90)
133. **perder o fío** lv. Esquecerse momentaneamente do que se estaba a falar. -*Bueno, pois, con permiso de todos, vou a deixar a Ciridonio pegado á pipa do xeito que sabedes, e alá pró trinta e un, se teño modo e non perdo o fío, xa vos direi o que pasou cando chegou a muller á casa.* (140)
134. **perder o tempo** lv. Facer algo sen obter un resultado positivo. *¿O que? O que mas pegue a min ha de ser señorito. Á miña casa que ninguén chegue coa entenceón de pufarme, que perde o tempo.* (138)
135. **permitirse o luxo de [algo]** lv. Facer ou permitirse algo especial, agradable, extravagante, difícil etc. *De maneira que, cando tratou de virse, tiña xunta unha contiña e poido permitirse o luxo de comprar un reló barato cunha cadea de sete fíos e tres pasadores [...].* (141)
136. **petar no chan coma se fose un fol de fariña** lv. Caer levando un forte golpe. *O palleiro non fuxeu; e eso lle foi bo, que rolando por el abaixo non lle foi a caída tan forte. Asi e todo, petou no chan [o raposo] o mesmo que si fora un fol de fariña.* (108)
137. **podérenselle contar os osos a ollo a [alguén]** lv. Estar moi delgado. *Un can ladraba na eira, que parecía seu irmán, fóra a alma, por aquilo de podérselle contar os ósos a ollo, e un gato roncaba na parromeira máis morto de fame, que vivo de xenio [...].* (149)
138. **poñer da súa parte [algo]** lv. Contribuír, colaborar, interesarse. [...] *levado da simpatía que Farruquiño lle inspiraba, poñía da súa parte canto podía para resolverlle o problema que de tal xeito o inquedaaba.* (182)
139. **poñer escola** lv. Ensinar. *Daquela inda non había escola en Tabeirós. E decir: nona había tal como hoxe está estabrecida, que demais, había; poñíaa un zoqueiro que había nun lugar de xunto á ilesia [...].* (115)
140. **poñerlle os pés diante a [alguén]** lv. Gañarlle ou avantaxar a alguén en

- algo. [...] porque a face-las cousas con entusiasmo, e fe verdadeira, ninguén lle poñía os pés diante ós malpocadenses. (214) // *Pero o raposo, que en terquedade pró malo ninguén lle puxo nunca os pés diante (por algo lle chaman Pedro), non se dou inda por vencido [...].* (152)
141. **poñerse coma un bombo** lv. Coller unha enchente de comida. *Ademais, que sendo dos pirmeiros [á hora do rancho], podía recuncar, o que facía case sempre. Así era que se poñía coma un bombo e non había Dios que o fixese andar.* (109)
142. **poñerse a andar camiño** lv. Emprender unha viaxe. *Hoxe en día ninguén se pon a andar camiño cun codelo de broa na faltriqueira e bebendo auga en calquera poza que se atope, como antano socedía.* (73)
143. **prender no sono** lv. Adormecer. *Pero el durmía. Durmía como unha pedra. E eu arrepiaba e non podía prender no sono.* (179)
144. **plantarlle a man na cara a [alguén]** lv. Pegarlle na cara a alguén. *-A perdís, así como é, había que facerlla comer ó tío Cachas, por marrau, e ti non te rías moito, porque che pranto a man na cara así como a teño, e non che ha de quedar moi limpa.* (105)
145. **quitárselle a fala a [alguén]** lv. Levar un susto. *Alí non se ouía máis que -¡O defunto! A min quitouseme a fala.* (180)
146. **rabuñar na faldriqueira** lv. Gastar diñeiro. *O tío Silverio non tivo mais remedio que rabuñar outra vez na faltriqueira dándolle catorce réas que lle quedaban.* (79)
147. **roncar coma unha carraca** lv. Roncar moito, moi forte. *Comeu o caldo a da Xoroba, e unha e logo outra, fóronse debruzando encima da mesa, e presto se foron quedando todas, unhas soneando a gusto e outras roncando coma carracas.* (166)
148. **roñar o mesmo ca un porco** lv. Facer ruído. *Viñéranos precurar [abade e sancristán] / e fixéranlle saber / que andaba o demo na ilesia / a noite do día aquel / roñando o mesmo que un porco / tal barullo a meter / que os veciños con tal susto / non se tiñan xa de pé.* (99)
149. **sacar forzas de fraqueza** lv. Facer un derradeiro esforzo para lograr algo. *Saca forzas de fraqueza / que tamén fago así eu, / e escoita ben que che diga / o que me has de responder, / precurando non atontarte, / que a cousa sinxela é.* (100)
150. **saír do paso** lv. Superar unha dificultade. *Polo mesmo, penso que non mo levedes a mal que volo conte na lingua de Rosalía, pois ten tódalas trazas dun dos contiños da terra, e anque sea vello dalgo ha de botar un a man para saír do paso.* (91)
151. **saírlle o conto furado a [alguén]** lv. Saírlle algo mal a alguén. [...] *que o señor médeco seica leu as historias miñas que saíron no EMIGRADO e quixo il facer outra, pero saíelle o conto furado porque o tempo pasa, e anque non sexa máis que de ver, un aprende [...].* (175)
152. **ser do xeito de [alguén]** lv. Ser do agrado ou gusto dunha persoa, virllle ben algo. *Ó ver Xuana chegar aqueles dous corranchos, que mesmo eran do seu xeito, chegouse a eles e xa non lle largou pé.* (77)
153. **ser a mesma conta** lv. Ser ao final o mesmo. *¡Bo! Eu o que sei é que estou*

- mal; vaía: que non estou ben. -Éche a mesma conta estar mal que non estar ben. ¿E que tal comes?* (128)
154. **ser capaz de tragar a lúa con cornos e todo** lv. Comer moito. [...] *douse o caso estrano de que se lle fose afacendo o estómago chegando a ser capás de tragar a lúa con cornos e todo se houbese quen lla puñera a xeito.* (121)
155. **ser fariña doutro fol** lv. Tratarse dun asunto diferente. *-E fixeche moi ben [indo ao médico], Farruquiño. -Iso de se fixen ben ou mal, é fariña doutro fol, meu señor. ¡Vaia unha riqueza que me lle veu diso!* (175)
156. **ser outro conto** lv. Cambiar o asunto, ser diferente. *Se pudese vende-la cousa e mais quedarse con ela, xa sería outro conto.* (149)
157. **ser un Xan** lv. Persoa con pouca personalidade que se deixa dominar con facilidade. *Xexé era un homiño de Dios. Xan era o nome de pía, e tan ben lle caía que pode decirse, parodeando a Rosalía, que era un Xan compreto.* (229)
158. **ser outro caso** lv. Ser diferente. *Do que non entendía era de tomar copas; tal horror lles tiña, que non podía velas, e o insulto máis grande que podía facérselle era convidalo a tomar unha. Sendo cuartaróns xa era outro caso [...].* (94)
159. **suar coma un cabalo** lv. Suar moito. *Ó chegar á entrada da vila, Hermenexildo suaba coma un cabalo que leve unha legua de galope [...].* (133)
160. **tanto lle ter a [alguén]** lv. Non importarlle, serlle indiferente unha cousa. *A min tanto me ten coller cara alá que cara outra banda.* (207)
161. **tentar o demo [alguén]** lv. Actuar de xeito arriscado e perigoso. *Xa tiñan un bo anaco sobido, díxolle a aguía ó raposo: -¿Qué tal vas? -Eu al pelo; o pior es ti -Ai, eu, onde me pese, pouso. -¡Non te tentará o demo!* (108)
162. **ter conta de [algo/alguén]** lv. Encargarse de algo ou alguén, atender algo ou alguén. [...] *eu teño que ter conta da miña vida, que a non ganei tumbado de pernas arriba sinón traballando forte e duro.* (138)
163. **ter entrada na casa de [alguén]** lv. Ser de confianza para alguén. *Así e todo degoraba ter trato con ela [Sabela da Casa Grande], e máis aínda terlle “entrada” na súa casa.* (206-207)
164. **terlle lei a [algo/alguén]** lv. Quererlle ben a algo ou a alguén, ser leal, ser fiel. *Xuaña tiñalles [a dous porcos] moita lei porque en canto a comer non soupo o que era para eles cousa mala [...].* (76)
165. **ter lugar** lv. Ocorrer. *E alí foi onde tivo lugar o encontro máis grande que se rexistra nos anales da Futbolística.* (212)
166. **ter man** lv. Aguantar, manterse como está. [...] *e se rompía [o xustillo], facíalle outro nó e dáballe outro estirón; e se á terceira ves tamén rompía, destonces metía a man na faltriqueira e dáballe a cadela, pero se tiña man, inda tiña que botar outros tres anos.* (144)
167. **ter o rabo de palla** lv. Ter algún punto fraco ou aspecto censurable, ter motivo para se sentir aludido ou para ser criticado. *Algúns buscaron os máis escondidos recantos e espetáronse neles coma ratos; pero D. Valeriano e mais o empregado, que, como sole decirse, tiñan pró caso o rabo de palla*

- e vían o lume cerca, non tiveron cousa de máis xusgo que derrancar dúas ripas e enfiarse polo tellado.* (197)
168. **ter para consigo** lv. Estar convencido de algo, ser da opinión de algo. [...] *e inda máis outras chilindradas que foron aparecendo e Grigorio lles foi dando trazas, coidando de portarse ben, pois tiña pra consigo que aquelas monxiñas tan guapas e tan melerías non habían de ser corroñas e lle darían unha propiniña regular.* (223)
169. **ter para si que [+ or.]** lv. Estar convencido de algo. *-Pois idevos alá que teño para min que vos ten [un ichó] unha perdís dentro.* (104)
170. **ter trazas de [+ inf.]** lv. Parecer, haber posibilidade de que unha cousa aconteza. *A verdá é que xa me cansa, / e non sei como vai ser, / pois por máis que esconxuramos / nin trazas de saír ten.* (101)
171. **ter un corazón máis brando cá manteiga** lv. Ser persoa de bo corazón, ser moi boa persoa. *-Si eu sempre dixen, señora Aguiá, que vostede era unha boa persoa, que tiña un curazón máis grande que o dun boi e máis brando que a manteiga.* (107)
172. **ter un corazón máis grande có dun boi** lv. Ser persoa de bo corazón, ser moi boa persoa. *-Si eu sempre dixen, señora Aguiá, que vostede era unha boa persoa, que tiña un curazón máis grande que o dun boi e máis brando que a manteiga.* (107)
173. **tocar por un carballo arriba** lv. Tocar moi ben un instrumento musical. *Reuneuna este, agregándolle algunhas prazas, incluso un requinteiro que para ponderalo non atopaba frase máis axeitada que decir que tocaba por un carballo arriba.* (90)
174. **tolo coma unha cabra** lv. Moi tolo. *O pior inda era que ós homes non se lles podía falar do caso. Mandábanas [ás mulleres] a face-lo caldo, que do demais, non entendían. Estaban tolos coma cabras todos iles.* (216)
175. **tomar [algo] á catalá** lv. Beber dun só trago. *Sendo cuartaróns xa era outro caso; tomábaos aunque fora á catalana sin que a gorxa tivera que funcionarlle máis que dúas veces a todo máis para cada un.* (94)
176. **tomar as dez** lv. Tomar algunha comida ou bebida a esa hora da mañá. *O tío Mosteiro de boa gana cambearía as dúas pesetas nun dos moitos postos que alí había para toma-las des, pero a súa muller, dándolle un rempuxón, fíxoo entrar na capilla.* (87)
177. **tomar a molestia de [algo + inf.]** lv. Molestarse en facer algo. *Vivos están aínda moitos que o viron e que o oíron, e o que dubide que se tome a molestia de ir a Calobre [...].* (86)
178. **tomar parte en [algo]** lv. Participar en algo. *Hai que ter en conta que, si ben o ouxeto do maestro eran os rapaces, como case todos era uns mocosos que non servían para nada, resolveu, polo intre, que tomaran parte tódolos que quixeran, dando así satisfacción ó entusiasmo que todos amostraban.* (210)
179. **topar de menos [algo]** lv. Darse conta de que falta algo. *Dirixeu unha mirada ó gancho e topou de menos a cacheira que alí tiña encolgada coma un adorno.* (220)
180. **traballar coma un negro** lv. Traballar moito. *Nas súas mocedades estivera en Bos Aires, onde botara máis de des anos traballando coma un negro; así mesmo: ¡coma un negro!* (140)

181. **valer a pena** lv. Ser útil e proveitoso un esforzo. *-Pero, home, se non vale a pena... -¡Que non ha de valer, muller, que non ha de valer! Ademais que a min tanto me ten coller cara alá que cara outra banda.* (207)
182. **ver as estrelas** lv. Sentir unha dor moi aguda. *-Si, señor; téñolle unha man que me está amocando de demo, deume en inchar un coteno cunhas lanzadas que vía as estrelas a calquer hora.* (175)
183. **ver mundo** lv. Viaxar por diferentes lugares e países. *[...] alá se foi o tío Martiño a ver a terra dos seus avós disposto a ver un pouco máis de mundo do que ata destonces vira [...].* (73)
184. **verse negro** lv. Ter moita dificultade para levar a cabo algo. *[...] cando no día da esfolia lle abreu ó forno e quixo quitar pan para da-las once, veuse negro, porque nin se arrincaba nin había ferramenta que o entrase.* (150) // *Pero logo, vinme negro con tódolos outros que acudían tamén ó mesmo.* (158)
185. **vir á man** lv. Coincidir, cadrar, ter lugar un acontecemento. *O home aquel*
- sabía onde o había [unto de lobo] e obrigábase a ir a buscalo e levarllo á casa e hastra darlle as fregas, se á man viña, e decindo ó tempo que llas dese unhas palabras que el sabía [...].* (79) // *Tamén estaban os homes que foran chegando para ver aquilo e hastra intervir, se á man viña.* (186)
186. **vir ao caso** lv. Ter relación co que se está a falar, ser oportuno. *Iste “brasiño” cumpría dúas mensións, a cal máis importante: axudar ó outro cando viña ó caso [...].* (155)
187. **virlle ás mentes a [alguén]** lv. Lembrar algo. *Nos tempos de que vos falo foi cando oín o conto que non sei por que asociación de ideas se me veu ás mentes fai uns instantes.* (136)
188. **vir con lerias** lv. Contar cousas pouco cribles ou pouco serias. *-E é lástima que a túa [cara] engañe, Maripepa, que de verdá que a tés bonita. -¡Bueno! Véñaseme con lerias...* (128)
189. **volver en si** lv. Recuperar a consciencia. *Ó volver en si, abreu os ollos, e vendo o ceu alá enriba, dixo: [...].* (108)

2.2. Locucións substantivas

190. **boa peza** ls. Persoa de malos costumes, que non é de fiar e coa que hai que ter coidado. *O cura entrou axiña en sospeitas coeste suxeto e tratou de facer averigüacións, non para recuperar a vaca, [...] senón co intento de abichornalo e que souperan os veciños craramente a boa peza que entre eles tiñan.* (115)
191. **burro dos que non pousan no chan os catro remos** ls. Persoa ignorante, persoa burra. *Esto que vou a contar, évos tan certo como que habemos de morrer. Esta afirmación escusaba de*
- facela porque é ben sabido que sempre houbo burros dos que non pousan no chan os catro remos [...].* (78)
192. **cabalo do demo** ls. Libélula. *-¡Ti montas ben ó cabaliño? -¡Monto eu anque sexa nun cabalo do demo!* (108)
193. **cantos hoxe comen pan** ls. Persoas que viven actualmente. *[...] foi nos tempos de Mari-Castaña, tempos que xa non acordaba miña avoa, canto máis eu, nin cantos hoxe comen pan e beben... do que haxa.* (115)
194. **cara de gata marañona** ls. Aspecto de enfado. *[...] zorrégoulle á beata que*

- inda non levantara o bico do chau. Esta volveuse cunha cara de gata marañona [...].* (123)
195. **cara de parvo** ls. Aparencia de pouco intelixente. *El é un home de mediana edá, máis ben vello que mozo, baixote e con cara de parvo, que padece un reumatismo crónico, ou cousa así [...].* (78)
196. **cargo de conciencia** ls. Motivo para se sentir culpable de algo. *Eu estou pensando en darlle unha carreiriña aunque me custe bo traballo, pois parécese un cárrego de conciencia o adicalo a fozar na terra coma eu, que nunca saín diso.* (218)
197. **dedo de matar as pulgas** ls. Dedo polgar. *Tan preciosidade que, puxábaselle co dedo de mata-las pulgas por un botonciño e ¡zas! abríase de seu como por encanto.* (173)
198. **este mundo** ls. A Terra. *Tremiñan ali onde comenza a xusticia, que é outra virtude, das máis grandes, e que non atopándose por iste mundo, dá lugar a isa tendencia tan estendida, e tan esprotada, de buscala no outro.* (230)
199. **home de pluma** ls. Home con estudos, que non traballa no campo. *Pensou, e pensou ben, que el non era un labrego calquera, el era un home de pruma, como todos saben; así que el sabería o que había de responder cando lle preguntasen o que era.* (83)
200. **nome de pía** ls. Nome que se lle dá a alguén ao bautizalo. *Xexé era un homiño de Dios. Xan era o nome de pía, e tan ben lle caía que pode decirse, parodeando a Rosalía, que era un Xan compreto.* (229)
201. **ollo clínico** ls. Aptitude para diagnosticar as doenzas con precisión e rapidez. *O médico, que tiña bo ollo clínico, axiña lle conoceu o mal.* (109)
202. **ollos de can doente** ls. Ollos de enfado, de carraxe. *E poñendo uns ollos de can doente, tirou do cesto, arrincándoo das gadoupas daquelas rapiñas.* (145)
203. **o máis pintado** ls. O máis afouto, valente, ousado. *[...] co cal se iban enteirando da importáncia que tiña o tal deporte no mundo enteiro, e alcendéndolle, cada ves máis, o desexo, non soio de egoalar ós máis pintados [...].* (210)
204. **o outro mundo** ls. [Nalgunhas crenzas] o mundo que hai despois da morte. *Acordoulle se morrería e estaría no outro mundo, soilo que, aquilo a gloria non era, nin o inferno, nin o purgatorio, nin o limbo, posto que non había rapaces.* (96)
205. **punto de vista** ls. Maneira de ver, considerar ou vulgar. *Xa nas vispras ben entradas, unha noite antes de deitarse fixeron xunta xeneral o tío Mosteiro i a súa muller e dempois de debati-la custión baixo tódolos puntos de vista, acordaron por unanimidá acodir a seu veciño Pepe do Barro [...].* (87)
206. **salvo a parte** ls. Xenitais [eufemismo]. *Pero Ciridonio, que veu o viño en peligro, zorregoulle un couce en salvo a parte que lle fixo a Xaquín soltar unhas gordas a Ciridonio e máis á etcétera que o parira.* (142)
207. **santo remedio** ls. Medida, decisión ou solución moi eficaz. *Foi santo remedio. Mentras aquel médeco estivo no regimiento, Mingucho non volveu a estar máis doente.* (111) // *Foi santo remedio. En cinco minutos quedou*

a praza compretamente despexada e silenzosa. (191)

208. **unha das súas** ls. Acción típica, normalmente mala ou negativa, dunha persoa. *Eu non sei como raio se fixeron con un vestido de frade, e un día en que Roque Peneco, o Peludo, tomara unha das súas [unha borracheira] e por pouco deixa á muller cun ollo soio [...].* (95)

209. **un milagre de [algo]** ls. Moi + adxectivo. *E falaba dun rapás que*

tiña, que era un milagre de sabido. Na escola era o máis adiantado, tanto que o maestro estaba tolo con il. (217)

210. **un si e outro tamén** ls. Todos. *Estaba preto a festa de San Lois, festa que como Gundián, o san Xorxe e algunha máis, é costume, e daquela érao máis, de iren a xantar ali, un si e outro tamén, case tódolos veciños en catro légoas á redonda.* (86)

2.3. Locucións adxectivas

211. **á vista** ladx. Visible, que se pode ver. *[...] pois el soilo entendía de cousas á vista; do que estivera escondido non entendía máis que da paletilla [...].* (115)

212. **ao corrente** ladx. Informado. *Ben se che conoce que non les nin siquera “O EMIGRADO”, que senón estarías ó corrente das novas desposicións e verías a necesidade de que entremos todos de cheo na vida moderna.* (152)

213. **á parcería** ladx. Dise de algo que se posúe a medias; cun contrato entre o propietario dunha terra e o que a traballa ou entre o propietario de determinadas pezas de gando e o que as coida, polo que ambos participan dos produtos ou beneficios tirados. *Tiñan un ichó á parcería co cal aínda non pillarán nada.* (103) // *[...] resolveu montar a taberna para ir tirando, axudado por unhas vaquiñas que tiña á parceiría [...].* (141)

214. **a xeito / ao xeito 1.** ladx. Axeitado, adecuado. *Buscou un ameneiro ó xeito, cortouno, limou unha serra vella que había na casa e tronzouno en toras.* (206)

215. **calado coma un morto** ladx. Sen dicir nada. *A todo isto, o do torno quieto e*

calado como un morto, propoñéndose que, se dalgún xeito alí se chegaban e podía descolgarse, botaríase a fuxir, sin que o conoceran. (199)

216. **coma novo** ladx. En perfecto estado. *Comproullos en seis pesos un tratante que tan pronto os adquireu, levounos á fonte de San Antonio que está alí cerquiña e a poder de xerros de auga e de rascalos cun croio, deixounos coma novos, mandándoos axiña á feira mentres que lle facía a mesma operación a outros máis que alí tiña.* (77)

217. **coma unha prata** ladx. Moi limpo. *Il empeñárase en que había de ir eu a probarlle as filloas, pois estrenara unha pedra das lexítimas de Negreiros “que as daba como unha prata”.* (177)

218. **contento coma unhas pascuas** ladx. Moi contento. *Farruquiño vendeu o cabalo por sete pesos; comprou por seis o aparello, novo de todo, e marchouse con el ó lombo prá casa contento coma unhas pascuas.* (162)

219. **con todas as da lei** ladx. Completo, legal, regramentario, con todas as garantías. *[...] un americano dunha parroquia de Montes cuio nome e lugar se lle endicaba, proieutaba en tal día*

- e a tal santo facerlle unha función con tódalas da lei e solecitaba o concurso do gaitero Rei con toda a súa banda.* (89)
220. **corpo a corpo** ladx. Dise dunha loita que se fai con contacto directo entre os implicados. *Foi unha verdadeira loita corpo a corpo* (212)
221. **de a moio** ladx. Moi grande, importante, relevante. *Resultado tal ves desta visita foi un ediuto, que apareceu na porta da ilesia o domingo que veu prohibindo o xogo do balón en toda a parroquia e castigando con multas de a moio as infraucións* (216) // *É unha verdade de a moio aquilo de que “as circunstancias mandan”.* (199)
222. **de bo ver** ladx. Ben considerado, ben visto. [...] *aquil bacalau de Jueves Santo, día que era de bon ver o ir ás ilesias bebendo en cantas fontes se atoparan, anque non houbera sede.* (136)
223. **de confianza** ladx. [Persoa ou cousa] en que se pode confiar. [...] *cando chegou a un mesón, que polas trazas e pola cara da xente que veu na porta, pareceulle de toda confianza.* (75) // *-Mire, vostede quería fusos bos e de confianza, craro está, e é o caso que xa todos están escollidos.* (207)
224. **de costume** ladx. Habitual, acostumado. *Acodiron alí dúas veciñas para ve-la compra e poñerlle precio, como é de costume nistes casos.* (77)
225. **de marras** ladx. [Persoa ou cousa] coñecida, consabida. *Rei tratou de non facer alusión ó caso de marras.* (90) // [...] *dirixeuse ó crego de marras decíndolle [...].* (98)
226. **de moda** ladx. [Prenda de vestir] acorde cos gustos do momento. [...] *quedándolle a modo de polainas de moda.* (134) // [...] *e amostrando os artístecos escotes dos zapatos de moda por antre os paus espaciados da balaustrada dos corredores.* (186)
227. **de palabra** ladx. [Persoa] cumpridora das promesas ou compromisos. *Eu sempre fun de palabra, e niste caso, cúmproa con moito gusto.* (208)
228. **tumbado de pernas arriba** ladx. Dise dunha persoa que está sen traballar, sendo unha persoa nugallá. [...] *eu teño que ter conta da miña vida, que a non ganei tumbado de pernas arriba sinón traballando forte e duro.* (138)
229. **de pouco atrás** ladx. Moi recente, desde hai pouco tempo. *Os fillos do Tío Bartolo, dous eles e dúas elas, familia veciña de pouco atrás, propoñíanse estrenar uns reices que trouxeran da súa terra [...].* (84)
230. **de xeito** ladx. Axeitado, apropiado. *Non topache ningunha [xuvencia] de xeito? -Como topar, topei, topei; pero, mire ¡anque lle fora o demo! De cantas mirei ningunha, nin por milagre, lle tiña dentes de riba.* (171)
231. **do leite** ladx. [Animal] que aínda mama, mamote. *Oíra a fala de que por aqueles sitios [...] adoitaban matar burros para aporveitárlle-la carne o mesmo que si foran becerros do leite.* (74)
232. **dos demos** ladx. Extraordinario, moi grande. *Tanto se indinou, sobor todo cando veu a risa dos acompañantes e que máis dun cento de rapaces lle armaban unha festa dos demos, que xurou que se daquela non pegara, o que era doutra había de pegar, ou el deixaba de ser Pepe.* (146)
233. **doutro mundo** ladx. Extraordinario, excepcional. *Deixemos a Xaquín*

- Taboada contando os seus milagres a catro ou seis que lle escoitan coa boca aberta como se oíran cousas de outro mundo.* (81)
234. **en cuestión** ladx. [A persoa ou cousa] de que se trata ou a que nos referimos. *Unha noite de inverno xogaba á berisca cuns veciños na súa casa, os cales se propuxeron saber o que había de certo acerca da crus en cuestión.* (148)
235. **en desuso** ladx. Desusado, que non se usa ou aplica. [...] *máis estrambótecos e máis en desuso que poidera ver pra espetalos con toda a mala entenceón [...].* (221)
236. **enteiro e verdadeiro** ladx. Completo, na súa totalidade. [...] *máis abaixo engarráronlle os dous pés nun odre de viño, e alá se foi enteiro e verdadeiro.* (87)
237. **ergueito coma un fuso de lagar** ladx. Moi dereito. *Antre os presentes estaba tamén Bieito Ramallos, ergueito coma un fuso de lagar, posta a súa capa azulada, de bandas vermellas, que fora nova en tempos pasados, con esa prestancia de quen está pagado do tipo ou dun parentesco que por liña torcida tivera con persona escolleita.* (168)
238. **feito e dereito** ladx. Completo, auténtico. *¡Aquello era o demo! El non era el. Era un frade feito e dreito que estaba no seu convento.* (96)
239. **fraco coma as táboas dunha cancela** ladx. Moi delgado. *Víñaselle á imaxinación un xumento que había no seu lugar, fraco coma as táboas dunha cancela e coas partes veciñas ó rabo recubertas de moscas e porcallada ¡apff! vamos, que antes de comer burro, seica se deixaría morrer de fame.* (74)
240. **frío coma un croio** ladx. Moi frío. *Moi frío. O compañeiro estaba frío coma un croio.* (179)
241. **gordo coma un trambollo** ladx. Moi gordo. *O tío Zanfona tiña o seu porquiño para matar, un chiniño baixo, curto e gordo coma un trambollo.* (201)
242. **máis contento ca unhas castañas en día de festa** ladx. Moi contento. *E logo de aprenderlle ben a leución e facerlla repetir unhas cantas veces e darlle algo [de diñeiro] xa prá conta, quedouse o cura e o rapás foise, cada un deles máis contento que unhas castañas en día de festa.* (117)
243. **máis forte ca un buxo de cen anos** ladx. Moi forte. [...] *senón que lles facía crer [un zapateiro] ós seus crientes, os cales, cuns estiróns de dedos e catro bendicións, marchaban máis fortes que buxos de cen anos.* (115)
244. **máis seguro ca Mateu** ladx. Sen poder moverse, fixo. *E como as portas volven a erguerse, alí queda a probe [unha perdiz nunha trampa] máis segura que Mateu, si ben hai moitas tan avisadas coma Casanellas, que ó chegaren, [...] dan volta mirando moito onde pon os pés.* (103)
245. **máis vello có andar a gatas** ladx. Moi vello. *Hoxe vou a decirvos como se fan [os cortizos], porque así cómpre ó bo entendemento do conto que é xa mais vello que o andar a gatas.* (126)
246. **medio morto** ladx. Moi canso, sen forzas. *O probe pateou e forcexeu inutelmemente hastra que, cansado e medio morto, resolveu deixarse, á boa de Dios, ó que saíse.* (198)
247. **mondo coma unha mazá** ladx. [Cabeza] sen pelo, calva. [...] *levou as*

- mans á cabeza para tirar dos pelos e alcontrouna monda coma unha mazán, a non ser a estreita redouza que lle iba de cexa a cexa por detrás do curuto.* (95-96)
248. **morto de fame** ladx. Esfameado, con moita necesidade de comer. *Un can ladraba na eira, que parecía seu irmán, fóra a alma, por aquilo de podérselle contar os ósos a ollo, e un gato roncaba na parromeira máis morto de fame, que vivo de xenio [...].* (149)
249. **no traxe que Adán tiña antes do pecado** ladx. Nu. *Cando estivo no traxe que Adán tiña antes do pecado, mandouno [o médico] deitarse encima da cama, de papo abaixo e co corpo ben esterricado.* (110)
250. **pasado de sazón** ladx. Persoa mais ca madura. *Tiña a súa casa nas ribeiras do Ulla na que vivía coa súa muller e dúas irmás desta, solteiras e sin moita esperanza de deixar de selo por iren pasadas de sazón: quer decirse, que xa pasaban un pouco de maduras.* (89)
251. **polo xeito** ladx. Semellante. *E logo fáelle vostede [ao médico] da paletilla, do mal de ollo e doutras cousas polo xeito: deso non lle queren entender.* (79) // *Falaron do tempo, do caro que estaba todo e doutras cousas polo xeito, que falan sempre os que teñen pouco que facer.* (106)
252. **que mete medo** ladx. Impresionante. *[...] Ó ver aquilo as rapazas, acodiron tamén, pero tan aturdidas, que non se coidaron de quitar as súas rocas da cintura, e como tamén iban diante, máis axiña chegaron ó lume, que lapareou por todas elas cun garbo que metía medo.* (120)
253. **quieto coma unha estaca** ladx. Sen se mover, quieto de todo. *Dempois de interminabres ensaios, poido, ó fin, o árbitro xunta-los bicos e tocou o corno fortemente, e ó ouílo todos se quedaron quietos como estacas, según a consina que tiñan do maestro.* (212-213)
254. **tan avisado coma Casanellas** ladx. Moi prudente, moi precavido. *E como as portas volven a erguerse, alí queda a probe [unha perdiz nunha trampa] máis segura que Mateu, si ben hai moitas tan avisadas coma Casanellas, que ó chegaren, [...] dan volta mirando moito onde pon os pés.* (103)
255. **vivo de xenio** ladx. Agudo, espelido. *Un can ladraba na eira, que parecía seu irmán, fóra a alma, por aquilo de podérselle contar os ósos a ollo, e un gato roncaba na parromeira máis morto de fame, que vivo de xenio [...].* (149)

2.4. Locucións adverbiais

256. **á beira** ladv. Preto, moi próximo. *Puxo a Ciridonio á beira desposto a facer canto lle mandase.* (139) // *Por diante del non pasaba ningún dos que botaban o viño; ambos daban a volta ó chegarlle á beira.* (169) // *Á pirmeira labarada de lus que entrou, torcín a cabeza, e vin a cara líveda do defunto que tiña á beira.* (180) // *Ó tela á beira suxetouna co gancho collido ca man esquerda, e ca dreita foille quitando as cereixas e botándoas ó cesto.* (226)
257. **á boa de Deus** ladv. De calquera maneira, sen reflexión. *O probe pateou e forcexeu inutilmente hastra que, cansado e medio morto, resolveu deixarse, á boa de Dios, ó que saíse.* (198)
258. **a cabalo / de a cabalo** ladv. Coas pernas abertas sobre o lombo da

- cabalgadura que se monta. *Os oficios eran: “a parranda”; dous “contrabandistas” de a cabalo, que non facían nada; dous “pelegrinos”, un a cabalo e outro a pé, que tampouco facían nada [...].* (157-158)
259. **á cabeza** *ladv.* Diante de todo. [...] *poñéndoa no segundo lugar á cabeza, como lle correspondía por número de socios, según fora acordado.* (133)
260. **a cada paso** *ladv.* Frecuentemente, a miúdo. *Os montes íbanse cobrindo de pinos en ves das carpazas que antes había e as abellas non tiñan onde libar e a cada paso iba habendo menos.* (90)
261. **á espera** *ladv.* Agardando [alguén ou algo]. *E queiras ou non, Xuna foise co compadre e Xan quedouse á espera de que botasen o ramo.* (230)
262. **á forza** *ladv.* Contra a propia vontade. *Ademais iban: uns vendedores de roupa vella, que lla vestían á forza ós parroquianos [...].* (158)
263. **á fronte** *ladv.* Dirixindo, comandando [algo]. [...] *que el nacera para estar ó fronte decote, non para estar en fías mesturado coa demais xente.* (131) // [...] *e alá se foi a poñerse ó fronte da entidade social máis importante do destrito, como el quería que fose a sociedade ó seu mando.* (132)
264. **a gatas** *ladv.* Apoiando as mans e os xeonllos. *Cando o crego e o empregado se viron na parte de fóra do tellado botáronse a gatas polas tellas, cada un por onde pudo, buscando con ánsea a saída.* (198)
265. **a gusto** *ladv.* 1. Ben, con comodidade. *Elas querían estar a gusto, fose como quixer.* (165) 2. Con tranquilidade e satisfacción. *Voltaban xuntas da festa, da que saíran un pouco máis cedo co fin de xantar a gusto na vila.* (165) // *Unha e logo outra, fóronse debruzando encima da mesa, e presto se foron quedando todas, unhas soneando a gusto e outras roncando coma carracas.* (166) // *Eu, como con ouxeto de velatorio había por alí rapazas boniteiras, quedeime moito a gusto enredando coelas.* (179)
266. **á mañá** *ladv.* Pola mañá. *Certo día pola tarde, viña de Santiago a onde fora á miñán cun saco de billas ó lombo, que facelas era o seu oficio.* (78)
267. **á medida** *ladv.* Axustándose ás medidas particulares da persoa ou a cousa á que se refire. *Descursos arriba e descursos abaixo, soio viron o recurso de que Ciridonio tapara coa lingua o burato de arriba, o cal resultou mesmo á medida, e total que todo sería cousa dun minuto.* (140) // *E total, que el sentira bastante a vergonza, pero sentira moito máis as pesetas que lle voaran a el que inda na súa vida se decidira a facer un traxe á medida.* (141)
268. **á noite / pola noite** *ladv.* Durante a noite. *E socedeu que, cando á noite quixo colle-la bola para cear, millor dito, para ceala, remexeu antre o toxo do saco pero a bola non apareceu; voara mentres el fora darlle auga á mula.* (150) // *Porque o balón viñera na vispra pola noite.* (184)
269. **á noitiña** *ladv.* Nas primeiras horas da noite, despois do solpor e antes de que sexa noite pecha. *-Con iste, -díxose-coas que teño collidas e con outro que colla á noitiña, poida que me cheguen para a caravela.* (226)
270. **a non ser** *ladv.* Indica a exclusión, en canto á participación na acción expresada polo verbo, do termo que

- segue. *Levou as mans á cabeza para tirar dos pelos e alcontrouna monda coma unha mazán, a non ser a estreita redouza que lle iba de cexa a cexa por detrás do curuto.* (96)
271. **ao amanecer** *ladv.* Cando amanece, no momento en que comeza a saír o sol. *Ó amanecer, que xa ha de estar de bo xeito, cóllelo e mételo na casa, e seguidamente bótaste polo lugar abaixo lamentándote de que che roubaron o porco.* (202)
272. **ao cabaliño** *ladv.* Subido encima do lombo ou dos ombreiros. *-¿Ti montas ben ó cabaliño?* (108)
273. **ao cabo** *ladv.* Finalmente, despois de todo. *É verdá que moito non podo, pero, anque ó cabo empeñe unha leira...*(218) // *Ó cabo saíeu o señor.* (232)
274. **ao cabo de contas / ao cabo das contas** *ladv.* Finalmente. *O outro resultado sabido e seguro, era quedarse dormido ó cabo de contas, tan profundamente, que podían levalo ó río e darlle un baño ou colgalo dun pau e aforcalo, ou tiralo ó aire e xogar con el á pelota sin que houbera medo de que espertase.* (94) // *Farruquiño, como home prudente, miraba, vía e calaba; e ó cabo das contas, resolveu irse sen comprar.* (171)
275. **ao cerrar da noite** *ladv.* Cando se fai de noite. *Empezaban ó cerrar da noite logo de acomoda-lo gando, encende-lo lume e colgar o caldeiro dos porcos que fervía namentras que fiaban.* (119)
276. **ao dereito** *ladv.* 1. Directamente, sen se demorar nin se entreter. *Botáronse polas escaleiras arriba indo dreitiños a onde estaba o pan, facéndolle a festa ó dreito sin ningunha crase de cumprimentos.* (76) // *Non houbo*
- carrileira que non pasasen nin atallo que non collesen; e todo ó dereito coma se un santo os guiara.* (77) 2. Da maneira correcta, ben. *Non podo decir ó dreito se o ouín, se o lin ou o soñei.* (201).
277. **ao dereito** *ladv.* 1. Directamente, sen se demorar nin se entreter. *Botáronse polas escaleiras arriba indo dreitiños a onde estaba o pan, facéndolle a festa ó dreito sin ningunha crase de cumprimentos.* (76) // *Non houbo carrileira que non pasasen nin atallo que non collesen; e todo ó dereito coma se un santo os guiara.* (77) 2. Da maneira correcta, ben. *Non podo decir ó dreito se o ouín, se o lin ou o soñei.* (201)
278. **ao efecto** *ladv.* Coa finalidade que se di. *O tío Martiño de boa gana descansaría tomando un bocado de algo que lle correse, pois co sofocamento non lle apetecía calquera cousa. Sitios ó feito había de abondo.* (74)
279. **ao escurecer** *ladv.* Ao se facer de noite. *Cerrara a porta Xan Bobo / xa do día ó escurecer.* (99)
280. **ao fin** *ladv.* Por fin. *Armouse unha revolución na casa; todos mandaban calar sin que ninguén o fixese. Calaron ó fin todos; os de dentro co barullo e os de fóra coas conchas [...].* (85) // *Ó fin, tanto o apuraron que, levantándose rapidamente, díxolles [...].* (96) // *-Non te poñas con monadas, / porque ó fin que abrilas tes, / que namentras que ti abres / eu teño que estar a ler...* (101) // *[...] cando ó fin enravechado [...]* (102) // *E dando dunhas noutras escomenzaron de cachetes, hastra que ó fin o Canivelo, como era algo máis forte que o Fiúncho, tirou con el de paturras, decíndolle: [...].* (105)

281. **ao fin e ao cabo** ladv. Finalmente, en definitiva, en realidade. [Introduce un argumento que reforza unha afirmación anterior]. *Así que veu que fuxiran, chegouse el por alí, abreu o ichó, tapáste-lo narís? E fixo dentro o que ó fin e ó cabo tiña que facer noutro lado.* (103)
282. **ao fresco** ladv. Destapado, descuberto, ao aire. *Fixen unha crus na testa e non tiven outro remedio que resinarme a andar co dedo grande do pé ó fresco hastra o martes ás once que viñeron a traballar [os zapateiros].* (91)
283. **ao lado** ladv. Preto, ao carón de algo ou alguén. *Xa sabedes, restes de a catro, homes e mulleres; cada un marche sempre detrás do que leve diante e gardando a mesma lonxura do que leve ó lado.* (132)
284. **ao lombo** ladv. Sobre o lombo. *Certo día pola tarde, viña de Santiago a onde fora á miñán cun saco de billas ó lombo, que facelas era o seu oficio.* (78) // *Comprou por seis o aparello, novo de todo, e marchouse con el ó lombo prá casa contento coma unhas pascuas.* (162) // *Subeu por ela, anque pasou os seus traballos, volveu a baixala co porco ó lombo, levouno á casa e volveu pola esqueira.* (203)
285. **ao menos** ladv. Como mínimo ou aínda que non sexa máis que [o que se expresa]. *-¡Atendede! Ídevos á calle do Pexego, número vinteseite; alí preguntades por Roque Peneco, que por mal nome lle chaman ou ó menos lle chamaban o Peludo.* (96) // [...] *tamén o é en contar feitos a il mesmo acaecidos, ou que, ó menos sabe moi ben apropialos, todo cunha gracia e un donaire que eu pra min ben quixera.* (232)
286. **ao oído** ladv. En voz moi baixa. [...] *sin decirlle ninguén nada, coma se un anxeliño lle estivera ditando ó oído.* (83)
287. **ao outro día máis** ladv. Ao día seguinte. *Ó outro día mais era a feira do Foxo e alá os levou disposta a vendelos polo que lle desen e comprar outros que non foran tan avisados.* (76) // *Nunha ocaseón que cocía para unha esfollla que había ter ó outro día máis (cocía na antevispra para que o pan lle enfriase no forno, pois enfriando fóra, abrandáballe a codia) [...].* (150)
288. **ao parecer** ladv. Segundo as aparencias. [...] *E cuspía porque sin bens nin rentas, nin traballar gran cousa, vivía ó parecer folgadamente [...].* (115)
289. **ao pé da letra** ladv. De maneira estrita, literalmente. *Unha desas cartas que empezou a escribir acabalo dun tallo e non acabou, non sei por que, chegou ás miñas mans e aquí a traslado ó pé da letra para que vós ademiredes tamén.* (83) // *Xacobe foi á misa disposto a cumprir ó pé da letra os mandatos de súa tía.* (122)
290. **ao pronto** ladv. No momento, de inmediato. *Veu vir un home calquera, que iba gobernar a súa vida, e que ela ó pronto non conoceu, e fuxeu deixando o gando soio.* (113)
291. **ao que saíse** ladv. De calquera maneira, sen reflexión, aberto a tódalas posibilidades. *O probe pateou e forcexeu inutelmemente hastra que, cansado e medio morto, resolveu deixarse, á boa de Dios, ó que saíse.* (198)
292. **ao redor** ladv. Na volta de algo ou alguén, no espazo que o rodea. *Mirando ó redor cunha risiña desimulada,*

- díxolle á muller polo baixo: -¡E mais seica pegou!* (146) // *Mirou se a xente o vía, esterricou o brazo, dou dúas voltas ó redor; apertou o dedo e ¡zas! o paraugas quedou aberto tan redondo como era.* (174) // [...] *como se agacha unha lebre cando sinte os cans ó redor.* (190)
293. **ao solpor** *ladv.* No momento en que se pon o sol, ao ocaso. *Ó solpor volveuse á cerdeira e colleu hastra que non se vía.* (228)
294. **ao son** [dun instrumento ou unha música] *ladv.* Soando ese instrumento ou música. *Mal por mal, éralle millor beilar ó son da gaita que ó son dunha tranca que el collía se se negaban a facelo.* (89) // [...] *e dándolle escolta viñan tamén seis mozos que foran a buscalo, marcando paso ó son do tarareo de “La del Soto del Parral”.* (186)
295. **a pares** *ladv.* Dous ou dúas de cada vez. [...] *acordaron por maoría de votos meterse para dentro, o que foron facendo unha por unha as máis anchas, e a pares as máis estreitas [...].* (165)
296. **a pé / de a pé** *ladv.* Andando. [...] *un a caballo e outro a pé [...].* (158) // *Tamén pasaba un rigueiro por unha das esquinas, que, se con pouca auga, cubría bastante treito por ser chan o terreno, e atravesábao unha ponte de táboas para pasar a xente de a pé.* (186)
297. **a rastro** *ladv.* Polo chan, arrastrando. *Aquilo non tiña trazas. E como había que dispoñer as cousas do caso, quitárona de alí case que arrastro e metérona nun cuarto.* (194)
298. **á redonda** *ladv.* Ao redor. *Pero no que mais Xaquín se distinguía e no que se facía necesario en máis de vinte pasos á redonda, era na escribidura de cartas.* (83) // *Estaba preto a festa de san Lois, festa que como Gundián, ou san Xorxe e algunha máis, é costume, e daquela érao máis, de iren a xantar alí, un si e outro tamén, case tódolos veciños en catro légoas á redonda.* (86)
299. **ás costas** *ladv.* Sobre os ombros ou o lombo. [...] *para fóra o porco saleu, / meténdose polo medio / das pernas de don Xosé, / marchando con el a costas, / con présa que era de ver.* (102)
300. **así como así** *ladv.* Dígase o que se diga, de calquera maneira. [...] *vóucheme a ve-lo médeco, porque, así como así, xa vai con dous anos que lle pago o arrendo sin que o ganara en nada, polo si ou polo non quen entende, entende [...].* (175) // *O domingo na misa buscouse un compañeiro, pois non era cousa de ir soio, así como así.* (207)
301. **así e todo** *ladv.* A pesar de todo, aínda así. *Así e todo, petou no chan o mesmo que si fora un fol de fariña.* (108) // *Así e todo, heivos de confesar que soio era de lonse; ó verse un nela, atopábase tan ben que lle fuxía sin sentila.* (135) // *Así e todo degoraba ter trato con ela [Sabela da Casa Grande], e máis aínda terlle “entrada” na súa casa.* (206) // *Así e todo, houbo quen aviscando o balón, poido axeitarlle un puntapé tan forte que o fixo ir chinchando hastra os da outra banda.* (212)
302. **as máis das veces** *ladv.* Na maioría dos casos. [...] *armábase de gaita e empeñábase en que habían de beilar as tres, o que conseguía as máis das veces [...].* (89)
303. **ás mancheas** *ladv.* En abundancia. *De modo e de maneira que, a calquer*

- outro probe, mandariase con Dios ou despachariase cun codelo ou cunha espiga, pero a el caíalle todo ás mancheas.* (155)
304. **ás moreas** *ladv.* En gran cantidade. *Os veciños, que chegaron ás moreas, ó enteirarse do caso, participaron do parecer da muller; aquilo tiña que ser cousa do demo, por forza.* (142) // *Algúns hastra o viran, e a oír os pormenores que daban, axuntábanse ós outros ás moreas no camiño da misa no mesmo atrio da ilesia mentras o crego botaba responsos.* (184)
305. **ás sardiñas** *ladv.* Enriba da cabeza, enriba do corpo. *Agachouse a aguia, montou o raposo e alá se foi polo aire coel ás sardiñas.* (108) // *Polo llano, levábao pola man e polas costas, ás sardiñas.* (121)
306. **ás veces** *ladv.* Nalgunhas ocasións. *O demo sopra ás veces, Maripepa; e soceden cousas se non se ten ollo con el.* (130) // *Ás veces non iba soilo, que levaba tamén algún endevido da familia que el sabía poñer en caráuter para lle axudar a ganhar a vida.* (155)
307. **ás voltas [con algo ou alguén]** *ladv.* Dedicándolle tempo ou traballo [a algunha cousa]. *Estaba ás voltas co seu traballo cando, ó mirar cara á porta [...].* (126)
308. **á tarde** *ladv.* Durante a tarde, entre o medio día e a tardiña. *-Anque chova, mimadriña; anque pola miñán chova, imos á tarde.* (193)
309. **a tempo** *ladv.* En boa hora, en momento oportuno, puntualmente. *E inda che veu a tempo.* (129)
310. **a toda présa** *ladv.* Coa maior rapidez. *Mandouno tocar a toda présa, pero os bicos non se lle xuntaban e o corno non sonaba.* (212)
311. **a todo isto** *ladv.* Úsase para dar énfase a unha circunstancia de interese para o que se está a dicir. *O pai quixo adiantarse, pero o fillo coutouno. A todo isto, o do torno quieto e calado como un morto, propoñéndose que, se dalgún xeito alí se chegaban e podía descolgarse, botariase a fuxir, sin que o conoceran.* (199)
312. **a todo máis** *ladv.* Como moito. *Sendo cuartaróns xa era outro caso; tomábaos anque fora á catalana sin que a gorxa tivera que funcionarlle máis que dúas veces a todo máis para cada un.* (94)
313. **a todo pulmón** *ladv.* Con toda a forza. *Tan logo se veu coa léngua libre, berrou a todo pulmón.* (143)
314. **a un tempo** *ladv.* Simultaneamente. *Así quixo facelo; pero tamén quixo Dios ou o demo, ou os dous a un tempo [...].* (134)
315. **a xeito / ao xeito** *ladv.* Da maneira adecuada, ben. *Douse o caso estrano de que se lle fose afacendo o estómago chegando a ser capás de tragar a lúa con cornos e todo se houbese quen lla puñera a xeito.* (121) // *Nin por marchar arrastro coma as cóbregas, nin por pegarse ó chau coma unha lapa confundindo o seu color co da herba, o galo non se lle poñía a xeito [ao raposo].* (152) // *Farruquiño veu unha xuvenca que lle viña ó xeiro, chegouse a ela, miroulle a boca e deixouna.* (171) // *[...] foi o primeiro que saltou o desnivel e, colléndoa a xeito [a pelota], zorregoulle un zocazo soberbio [...].* (187) // *Arrimouse a xeito a ver que falaban e oeu que o veciño decía: -Pois si, home, si. E o teu Alberte tamén che andaba por alí.* (205)

316. **á xunta da noite** *ladv.* Á noitiña, nas primeiras horas da noite, despois do solpor e antes de que sexa noite pecha. *Cando chegou á xunta da noite á casa preguntoulle a muller se quería comer algo, pero el contestoulle melancolicamente que non estaba comedeiro.* (124)
317. **cando cadra** *ladv.* Ocasionalmente, ás veces. *Eu sonlle veciño dun ó cal inda lle vou traballar á casa cando cadra, e seille moito como fan.* (79) // *O sol de inverno, cando cadra, tamén pica que rabea, e aquel día xa iba picando tamén un pouco.* (132) // [...] *viase cando cadraba cun borreiro de Montes [...].* (89)
318. **cando eu diga misa** *ladv.* Nunca. -*¡Ah, larpeiro! ¡Xa me has de tragner o unto ese cando eu diga misa! ¡Como que siquiera me preguntache de onde era nin como me chamaba!* (80)
319. **cando menos** *ladv.* Como mínimo. [...] *alá se foron, cando menos, a ver se quedara algo de pan de antevíspera.* (77)
320. **canto máis** *ladv.* Con maior razón, especialmente. [...] *foi nos tempos de Mari-Castaña, tempos que xa non acordaba miña avoa, canto máis eu, nin cantos hoxe comen pan e beben... do que haxa.* (115)
321. **claro está** *ladv.* Por suposto, obviamente. [Úsase como inciso para dar máis énfase ao que se di]. [...] *cada un o que ben puido ou que lle pareceu, sempre ó menos daño, craro está [...].* (201) // -*Mire, vostede quería fusos bos e de confianza, craro está, e é o caso que xa todos están escollidos.* (207)
322. **coa boca aberta** *ladv.* Abraiado, sorprendido. [Utilízase sobre todo cos verbos deixar, estar ou ficar]. *Bueno: deixemos a Xaquín Taboada contando os seus milagres a catro ou seis que lle escoitan coa boca aberta como se oíran cousas de outro mundo, e digamos quen era o noso heroe.* (81)
323. **coa (súa) lingua pequena** *ladv.* En voz baixa; para si mesmo. *E cando chegaba á porta do cuartel, virouse cara ó convento e faloulles coa súa lingua pequena.* (224)
324. **coma as chuvias** *ladv.* En abundancia, en moita cantidade. *Deron en xuntarse coma as chuvias [un grupo de rapaces] e presto me pasou unha pedra por onda as orelas.* (160)
325. **coma un lóstrego** *ladv.* Con moita rapidez. *Coma un lóstrego botouse fóra da capilla en busca de Pepe do Barro.* (87) // *O Fiúncho i o Canivelo non quixeron saber máis. Correndo como lóstregos, pillanse alá, e ó ver as prumas por pouco bailan unha muiñeira de gusto.* (104) // *Canto tal viron, fuxiron coma lóstregos, e ó verme por fin soilo, medín a miña situación.* (160) // *Sin poder desenrodarme das roupas, saltei da cama coma un lóstrego, levándoas arrastro.* (180) // *Pero como se meteu na casa inda ben eles non chegaron ó portal, cando Alberte pasaba por entre a folla veu un coma un [can] coma un lóstrego e botouse a el sin avisar, baixándolle un anaco do pantalón pola parte traseira.* (208)
326. **coma se tal cousa** *ladv.* Como se nada pasase. *Fernando comenzou a botar viño por un lado e Pepe polo outro, e cada un, ó chegar xunto a Bieito, volvía atrás coma se tal cousa.* (169)
327. **como é debido** *ladv.* Como é lícito ou como corresponde. [...] *facialle a osquia máis ancha ou máis estreita*

- para que prendera como era debido.* (206)
328. **como quen non quere a cousa** *ladv.* Disimuladamente. *Un día que andaba co gando e máis de caza, veu pasar ó Fiuncho i ó Canivelo co chirimbolo, e así como quen non quere a cousa, sigueunos e observounos onde o iban armar.* (103)
329. **con estrelas** *ladv.* Moi cedo. *Hermenexildo Cancelas Cabezatronada deixara o leito casque con estrelas.* (131) // *Na vispra madrugara moito, case con estrelas.* (225)
330. **con todo** *ladv.* Porén. [Introduce unha oposición ou puntualización a algo que se dixo anteriormente]. *Con todo, o Grigorio botaba contas, porque vía moi longo o poder emanciparse, pro, como era ativo, soubo remexerse.* (222)
331. **de abondo** *ladv.* Suficiente(s), bastante(s). *O tío Martiño de boa gana descansaría tomando un bocado de algo que lle correse, pois co sofocamento non lle apetecía calquera cousa. Sitios ó feito había de abondo.* (74) // [...] e o resto, con barro de abondo para tapear unha porta. (160) // [...] e era todo o que cumpría, pois campos había de abondo, e pés tiña cada un os seus. (209) // *Caeu un bo chaparrón, e por certo que non soilo esborruxou de abondo, senón presto deu en bota-la auga pola varilla abaixo, deixando a Farruquiño pouco máis mollado que se nono tivera.* (174) // [...] pero aquí teñen de abondo coa corda das vacas e o mango das ferramentas [...]. (216) // *Chegou á casa e sentouse nun tallo un pouco cansada e tamén un pouco mollada,*
- pois chovera de abondo polo camiño.* (220)
332. **de acordo** *ladv.* De igual opinión. [Expresa a conformidade total]. *Nova deliberación da que non chegaron a poñerse de acordo, pois unha cuspialle a unha cousa e outra cuspialle a outra.* (166)
333. **de alí a pouco** *ladv.* Pasado un breve período de tempo. *De alí a pouco saíeu de novo a señora, repentinamente: [...].* (232)
334. **de antigo** *ladv.* Desde hai moito tempo, desde tempos remotos. *Xa sabemos de antigo que o consultor de Farruquiño é o maestro da parroquia, e xunto del se foi Farruquiño.* (171)
335. **de aquí para ala/ de aquí para alí** *ladv.* Dun lado para outro. *Todos xemían e sudaban a turrar. Soio Bieito Ramallos, sin descolga-la capa, andaba de aquí para alí berrando: -¡Arriba! ¡Forte! ¡Coidado con isto! ¡Coidado con aquilo! -Pero sin botar a man a nada.* (169) // *-E o fútbol -sigueu decindo o maestro- é o medio máis axeitado para conseguir a robustés do home, porque pon en movemento órgaos e facultades: aduca as pernas e os pés correndo de aquí pra alá [...].* (210)
336. **de balde** *ladv.* Gratis. *No mesmo Hotel comía de balde en troques de certos servicios de limpeza.* (141) // *Os primeiros días traballou de balde, que nono era de todo, posto que se mantiña nas casas onde iban a traballar [...].* (222)
337. **de boa gana** *ladv.* Con gusto. *O tío Mosteiro de boa gana cambearía as dúas pesetas nun dos moitos postos que alí había para toma-las des, pero*

- a súa muller, dándolle un rempuxón, fíxoo entrar na capilla.* (87)
338. **de bruzos** *ladv.* Boca abaixo. *Non foi posibre que ningún se acordase onde bebera o millor viño, e como a cabeza lles pesase demasiado, puxéronse de bruzos na barandilla de ferro da ponte mirando cara ó río.* (92)
339. **de cheo** *ladv.* Por completo. *-Xa vexo que estás moi atrasado de noticias. Ben se che conoce que non les nin siquera “O EMIGRADO”, que senón estarías ó corrente das novas desposicións e verías a necesidade de que entremos todos de cheo na vida moderna.* (152) // *-O que ti buscabas, era que eu entrara de cheo na túa boca.* (153)
340. **de contra** *ladv.* De modo contrario ou oposto a algo dito anteriormente. *De contra, non se lle podía chamar probe cando viña de vacacións á súa casa limpa e confortabre.* (154) // *E de contra deixáronlle a peza o mesmo que unha esterqueira, chea de cascas de ovos, tonas de chourizos, pranas de queixo, ósos de porco, papeles engraxados... ¡o demo! e por riba de todo, un cheiro a allos podres que adoecía.* (166)
341. **de cu** *ladv.* Sobre as nádegas. *Pero socedeu que detrás del estaba unha cesta arrasada de ovos doutra regateira, e co recúo que dou a tirar polo cesto, tropezou nela, e alá se foi de cu na mesma, espetándose hastra ó fondo.* (145)
342. **de demo** *ladv.* Moitísimo. [...] *e todas a comer de demo e barullar canto podían.* (165) // *Serían como as once do segundo día que levaba de camiño, i o sol queimaba de demo.* (73) // *-E tamén bos brazos para mallar nos de Xambre -dixo un pelexón-, que a*
- última ves zorregáronnos de demo.* (210) // *Destoncias, foi cando o galo [ao raposo], dende a póla da cerdeira lle berrou de demo [...].* (153)
343. **de diante** *ladv.* No lugar anterior. *Cando estaba limpando a terra dos ollos, aviscou a Pepe do Barro que estaba cuns amigos a un lado do campo, e alá se foi, dando de pernas enriba cunha vella que non lle arredou de diante.* (87)
344. **de favor** *ladv.* Como favor. [...] *alí veu o recurso de meterse na primeira porta que vise aberta e alí pedir de favor que o deixaran meter nunha corte co fin de sobir as cirolas.* (134)
345. **de fino** *ladv.* De forma elegante. *Aquela barba que tanto lle servía para darlle aspeito de personaxe pudente e arriscado, cando vestia de fino, como para envolto nos trapos aparentar unha calamidá pura e verdadeira.* (154)
346. **de firme** *ladv.* Moito, con intensidade. *Alí tivo a sorte de que o alcanzara un machetazo dos mambises en ocaseón que os fixera correr de firme, indo el diante, polo cal feito foi descansar un mes ó hespital e mais déronlle unha crus das baratas.* (147)
347. **de fociños** *ladv.* De fronte; de fronte e boca abaixo; dando coa cara [contra algo, caendo, levando un golpe]. [Úsase con diferentes verbos: dar, bater, caer...]. *Este non lle gustou o espello, e levantando o puño, doulle unha pancanda que case o tirou de fociños.* (122) // *Pasou o “cego” e, facendo coma que non vía, doume un rempuxazo que por pouco vou de fuciños.* (159) // *Dun esforzo, boteime a collelo, pero fixeno con tan mala sorte que me espaturrei de fuciños na lama.*

- (159) // *Cando un iba correndo, outro esterricaba a perna enganchándoo cun zoco e dando con el de fuciños.* (191)
348. **de folgueta** *ladv.* Non traballar, andar lacazaneando. *O caso foi que era un luns e que por selo, uns cantos zapateiros andaban de folgueta.* (91)
349. **de incógnito** *ladv.* Sen se dar a coñecer. *Ós dous días chegaba ó Ferrol “de incónito” nun carromato.* (180)
350. **de máis** *ladv.* En exceso. *Enchíalle tanto o ollo que xa llo enchía un pouco de máis, e polo tanto, con respeito a ela, xa non tiña aspiracións maores.* (206)
351. **de mala gana** *ladv.* A desgusto, sen gana. *E alá se foi a servir a quen mal pagaba, por certo de moi mala gana.* (222)
352. **de mañá / pola mañá** *ladv.* Ás primeiras horas da mañá ou durante a mañá. *Díxose que a cousa non era para présa, e que polo menos hastra o día seguinte de mañán non podería arrincar o vehículo.* (178) // *Il saíra xa de mañán para Fontemollada, pero quedaba o Molexas, que era como da casa e dispoñía do balón.* (184) // *-Anque chova, mimadriña; anque pola miñán chova, imos á tarde.* (193)
353. **de matute** *ladv.* Sen cumprir coa legalidade. *Pepe das Baiñas levaba un desos sombreiros e del quixo valer-se para pasar os ovos de matute.* (146)
354. **de memoria** *ladv.* Servíndose só da memoria. *-¡Iso mesmo é! O meu fillo é o que o sabe ben. Pois si: dendes que veu iste maestro aprenden que dá xenio. O meu sabe cantar de mamoria tódalas provincias do mundo.* (217) // *[...] sabe xa de mamoria cando ha de facer bo tempo ou cando ha de chover je como il o diga...!* (218)
355. **de novo** *ladv.* Outra vez. *-¡Nin tampouco bebe! -berrou Fernando, que corría a enche-lo xerro de novo.* (170) // *E deseguida lle comenzaron a carrexar: primeiro, unha cómoda que uns caixóns lle tantaneaban, e algúns había que facerllos de novo [...].* (223)
356. **de [número cardinal] en fondo** *ladv.* Formando unha fila que ten a fronte o número de unidades que indica o numeral. *A sociedade marchaba como quedaba endicado, de catro en fondo e el, o presidente, fóra de fías [...].* (133)
357. **de pé** *ladv.* En posición vertical ou erguida, apoiándose nos pés. *Asombrado de verse nun sitio que non conocía, púxose de pé dun salto.* (95) // *Viñéranos precurar [abade e sancristán] / e fixéranlle saber / que andaba o demo na ilesia / a noite do día aquel / roñando o mesmo que un porco / tal barullo a meter / que os veciños con tal susto / non se tiñan xa de pé.* (99)
358. **de prestado** *ladv.* Sen que sexa da súa pertenza aquilo que se expresa. *[...] porque habedes de saber que na parroquia que se proieuta unha mascarada, os individuos que han de integrala, non descansan tres semanas antes para vestirse naquel día de prestado.* (157)
359. **de preto** *ladv.* Desde pouca distancia. *-Se nono fixemos -dixo un dos que seguiran o balón de preto, cando máis asustado fuxía-, a culpa foi dos do outro lado, que nosoutros ben o levabamos.* (213)
360. **de principio** *ladv.* Nos primeiros momentos. *De principio ganaría pouco, ou nada, asegún [...].* (222)
361. **de raio** *ladv.* Moito. *As cirolas comenzábanlle a rabuñar de raio.*

- ¡Raio as parta!- decía el para si. (132)
362. **de raíz** *ladv.* Completamente. *Soilo se curaría de raís dándose unhas boas fregas con unto de lobo por todo o corpo.* (79)
363. **de seguro** *ladv.* Con toda certeza; moi posiblemente. *Se o borreiro non lle chama ós pés amigos, de seguro a pasaría máis negra que un gato cando o esfolan.* (90)
364. **de seu** *ladv.* Por si mesmo. *Consiste [un ichó] nun bastidor que encuadra unha porta con dúas follas que se abren nun sentido e cêrranse de seu tan pronto se deixan.* (103) // *Tan preciosidade que, puxábaselle co dedo de mata-las pulgas por un botonciño e ¡zas! abríase de seu como por encanto.* (173)
365. **de súpeto** *ladv.* De maneira súbita. *O tal ediuto caeu en Malpocados como unha bomba de moitas libras que non deixara vidros nin tellas nas casas, e ós malpocadenses coma a aguía que lle cortaran as aas de súpeto.* (216)
366. **de todo** *ladv.* Completamente, totalmente. *Ó ver tal, Xuana quedouse estantigüada de todo e por pouco lle dá un pasamento.* (77) // [...] *hastra que, desmaiado de todo, cubreu a cabeza coa capucha e deixouse caír sentado no catro onde dormira.* (96) // *Dende o fozadeiro hastra a punta do rabo, para el o rabo non tiña cousa mala; o mesmo comía o touciño da coarta que zugaba un óso deixándoo limpo de todo.* (136) // [...] *colgada no brazo unha gabardina que xa fora nova e inda non era vella de todo [...].* (138) // *Farruquiño vendeu o cabalo por sete pesos; comprou por seis o aparello, novo de todo, e marchouse con el ó lombo prá casa contento coma unhas pascuas.* (162)
367. **de veras** *ladv.* De verdade, realmente. *A seguinte xa foi un pouco de veras, encima dos lomedros.* (110) // -¡Vaia, home, vaia! ¡E roubáronche o porco! ¿E xa llo dixeches por aí ós outros? -¡Non é iso! É que mo roubaron de veras ¡inda eu rabee! (203)
368. **de verdade** *ladv.* Realmente. *A cousa é de verdá sinxela: búscase unha sobreira que dea o gordo, dáselle un fio en redondo que pase a cortiza sin entrar no pau [...].* (126) // -E é lástima que a túa [cara] engañe, Maripepa, que de verdá que a tés bonita. -¡Bueno! Véñaseme con lérias... (128) // [...] *senón un balón de verdá, que se infraba e desinfraba [...].* (184)
369. **de vez en cando** *ladv.* Cada certo tempo, ás veces. *Os que por custión do seu oficio fan vida viaxeira, soien atoparse de ves en cando.* (89) // *Era este un raposo xa corrido, tanto polo que correra como polo que o correran; nas súas mocedades fora a Castela, así que na súa conversa, para darse tono, soía mesturar de ves en cando algunha verba en castelán [...].* (106) // *O tío Zanfona pasaba de vex en cando, co fin de bota-lo parrafeo e toma-la coapa, por casa do tío Xirafa [...].* (201).
370. **dunha vez** *ladv.* **1.** Definitivamente. *Pero vendo que non levaba trazas de que se puñera millor, resolveu consultalo en regra e curalo dunha ves.* (109) // *Cansado xa e perdida a pacencia, resolveu da-lo golpe dunha ves botándose á carreira [o raposo para coller o galo].* (152) **2.** Totalmente, completamente. *[O paraugas] deu en bota-la auga pola*

- varilla abaixo, deixando a Farruquiño pouco máis mollado que se nono tivera. Pero non por iso lle perdeu o agarimo, pois como bonito, érao dunha ves.* (174)
- 371.**en cambio** ladv. Con todo, polo contrario. -;*Todo che aburre! E en cámbio pareceche que comerías con gusto algunha cousa que non tes.* (128) // *Tiña moi ben aprendido que a perder ninguén se pon rico, en cámbio, a roubar, pode ser.* (141)
- 372.**en carne e óso** ladv. En persoa. *O mesmo tío Silverio que anda por ahí en carne e óso poderá contárvolo se queredes.* (78)
- 373.**en confianza** ladv. De maneira reservada. *Xa o tiña manifestado en confianza: il quería ter “entrada” na Casa Grande [...].* (207)
- 374.**en conxunto** ladv. Na súa totalidade, de maneira global. *E cando o bendeciron sería en conxunto, quedándolle igoal a virtude ó santo, ó dragón e á peana.* (236)
- 375.**en efecto** ladv. Efectivamente. *Nos grandes apuros é onde se ven os grandes homes, e Hermenexildo, que era en efeuto un home grande [...].* (134)
- 376.**en fin** ladv. Resumidamente. *En fin: que se pon a contar e non acaba.* (78) // *En fin, que con facer o que os máis fagan, tes feito canto hai que facer.* (122) // *[...] en fin: daquelo non falaba Ciridonio, porque a el ninguén llas pegaba.* (141)
- 377.**en redondo** ladv. Circularmente, arredor. *A cousa é de verdá sinxela: búscase unha sobreira que dea o gordo, dáselle un fío en redondo que pase a cortiza sin entrar no pau.* (126)
- 378.**en regra** ladv. Conforme co que se considera correcto ou adecuado, ben, de acordo coas normas. *Vendo que non levaba trazas de que se puñera millor; resolveu consultalo en regra e curalo dunha ves.* (109)
- 379.**en roda** ladv. Ao redor. -;*En roda, señores! ¡Todo o mundo en roda!* (169)
- 380.**en todo caso** ladv. Se hai algunha dúbida. *Todo é poñerse ás cousas, meu santo; e en todo caso vas onda o maistro que te deprenda.* (183)
- 381.**en troques** ladv. Non obstante, polo contrario. *En troques, tiña tamén que entrar ó viño, porque mollara o peteiro coma as outras.* (166) // *Vosoutros tendes callos nas maus porque traballades coelas, e en troques nonos tendes na testa nin no narís...* (210)
- 382.**hoxe en día** ladv. Na actualidade. *Hoxe en día ninguén se pon a andar camiño cun codelo de broa na faltriqueira e bebendo auga en calquera poza que se atope, como antano socedía.* (73)
- 383.**inda non ben** ladv. Menor que. *Dempois da xorza non comeu máis que unha toriña de morcilla, inda non ben que de media cuarta. E xa non quixo máis nada pois ¡non estaba comedeiro!* (125)
- 384.**máis ben** ladv. Mellor [Introduce unha matización]. *El é un home de mediana edá, máis ben vello que mozo, baixote e con cara de parvo, que padece un reumatismo crónico, ou cousa así [...].* (78)
- 385.**máis da conta** ladv. Excesivamente, máis do conveniente. -*Mira, ou te confesas, ou te levantas, pois xa me estás mareando un pouco máis da conta.* (97)

386. **máis ou menos** ladv. Aproximadamente. *No calor do entusiasmo ninguén desistía; namais que os que quedaban, un eiquí, outro alí, máis ou menos maltreitos según os máis ou menos que lle houberan pasado por encima.* (212)
387. **mal por mal** ladv. Entre todos os males. [Sinala unha opción menos mala ca outra, inda que non sexa boa]. [...] *mal por mal, éralle millor beilar ó son da gaita que ó son dunha tranca que el collía se se negaban a facelo.* (89)
388. **mentres que o mundo siga dando voltas** ladv. Sempre. [Dise para afirmar a continuidade de cousas e comportamentos]. [...] *é ben sabido que sempre houbo burros dos que non pousan no chan os catro remos, e, polas trazas que leva, seguiraos habendo mentras que o mundo siga dando voltas [...].* (78)
389. **na súa vida** ladv. Nunca. *E total, que el sentira bastante a vergonza, pero sentira moito máis as pesetas que lle voaran a el que inda na súa vida se decidira a facer un traxe á medida.* (141)
390. **nas barbas de [alguén]** ladv. Na presenza [de alguén]. *Uns rapaces que por alí quedaron, deron en rirse nas barbas con tan pouca crianza, que eu, que non estaba para risas, pranteille ó que estaba máis cerca un couce no traseiro que saíu voando tres varas polo menos.* (160)
391. **nin cinasco** ladv. Nada. *Os manelos arderon hastra non quedar nin cinasco.* (120) // *E xa a tiñamos armada hastra que do cesto non quedaba nin cinascos.* (214)
392. **nin máis nin menos** ladv. Exactamente, xustamente. *E Farruquiño quedouse abrindo a boca, nin máis nin menos que os moitos que alí estaban.* (173)
393. **nin moito menos** ladv. De ningunha maneira. *Os animosos veciños de Malpocados non se desanimaron, nin moito menos, co pouco éisito do primeiro intento [...].* (213)
394. **nin por canto** ladv. Por nada. [...] *[o crego] acababa de ter un tropezo con certa autoridade, e nin por canto quería que o colleran entre as uñas [...].* (196)
395. **no allo** ladv. Ao corrente, informado. *O cura, “que estaba no allo”, vendo a cara que Bieito poñía, estoupaba coa risa arrimado á parede da ilesia.* (169)
396. **nos tempos a que chegamos** ladv. Actualmente. *E parece increíble que nos tempos a que chegamos, tales cousas sucedan.* (114)
397. **nos tempos de Mari-Castaña** ladv. En tempos antigos, moitos anos atrás. [...] *foi nos tempos de Mari-Castaña, tempos que xa non acordaba miña avoa, canto máis eu, nin cantos hoxe comen pan e beben... do que haxa.* (115)
398. **pola contra** ladv. De modo contrario ou oposto a algo dito anteriormente. *Pola contra, xúntanlle unha morea de paus e chaman a Farruquiño; e como Farruquiño non sabe facer a macáncona, despáchallos en dous días, e logo ten que esperar outros dous a que lle xuntan outra morea.* (182)
399. **pola tarde** ladv. Durante a tarde, entre o medio día e a tardiña. *Certo día pola tarde, viña de Santiago a onde fora á miñán cun saco de billas ó lombo, que facelas era o seu oficio.* (78) // [...] e

- tamén onde os mozos, que pola tarde saen de tuna, se axuntan cantando os alalás enxebres [...].* (185)
400. **polas trazas que leva** *ladv.* Polos indicios, tendo en conta as apariencias. *Esta afirmación escusaba de facela porque é ben sabido que sempre houbo burros dos que non pousan no chan os catro remos, e, polas trazas que leva, seguiraos habendo mentras que o mundo siga dando voltas [...].* (78)
401. **polo baixo** *ladv.* En voz baixa. *E mirando ó redor cunha risiña desimulada, díxolle á muller polo baixo [...].* (146)
402. **polo de agora / por agora** *ladv.* No momento presente, sen ter en conta o que poida suceder máis tarde. *-Mire, -dixo a do Corgo- traianos un neto do Ulla por agora a ver como é.* (165) // *-Home, eu iso non cho podo decir; nin tal ves ninguén, porque, de cantos pra alá se foron, polo de agora ninguén volveu contar nada [...].* (231)
403. **polo de pronto** *ladv.* De momento. *-Bueno, mimadriña, logo xa eu o verei. Polo de pronto...ofrézame. ¡Alí onde haxa mellor música!* (193)
404. **polo demais** *ladv.* Á parte diso, no tocante a outras consideracións. *E istes foron os gastos únecos a deducir da súa fortuna, que trouxo polo demais enteiriña.* (141)
405. **polo menos** *ladv.* Como mínimo, aínda que non sexa máis que [o que se expresa]. *Resultaba que aquel bo home tiña que botar polo menos dous días de viaxe.* (79) // *Eu, que non estaba para risas, pranteille ó que estaba máis cerca un couce no traseiro que saíu voando tres varas polo menos.* (160) // *Díxose que a cousa non era para présa, e que polo menos hastra*
- o día seguinte de mañán non podería arrincar o vehículo.* (178)
406. **polo tanto** *ladv.* En consecuencia. [Expresa a consecuencia do que se dixo antes]. *Veciño desta parroquia, e polo tanto feligrés do tal cura, era un endevido en quen a xente cuspía.* (115) // *Aquel día era sábado, e polo tanto, día de mozos.* (119) // *A iste, que a conocía ben [Sabela da Casa Grande] “de vista”, enchíalle tanto o ollo que xa llo enchía un pouco de máis, e polo tanto, con respecto a ela, xa non tiña aspiracións maores.* (206)
407. **polo si ou polo non** *ladv.* Como medida de precaución, polo que poida ocorrer. *O médico, que tiña bo ollo clínico, axiña lle conoeu o mal, mais, polo si ou polo non, os primeiros días deixouno rebaixado de servizo.* (109) // *[...] voucheme a ve-lo médeco, porque, así como así, xa vai con dous anos que lle pago o arrendo sin que o ganara en nada, polo si ou polo non quen entende, entende [...].* (175)
408. **por aí** *ladv.* Máis ou menos. *Fai disto coma uns trinta anos. Tiña eu por aí uns dazasete.* (178)
409. **por cabeza** *ladv.* Expresa o que lle corresponde a cada individuo nunha repartición. *E aquí armouse un novo lío, porque verdá era que lles tocaba a cadela por cabeza, pero resultaba que a Xorobada comera o caldo ela soila e polo mesmo non tiñan para que pagarllo as outras.* (166)
410. **por certo** *ladv.* En realidade. [Úsase para poñer algo en relación co que se dixo]. *[...] resolveu saír e foise dereito a onde tiña a roupa, por certo, debaixo dunha nube de zapatos e alpargatas que lle iban caíndo encima sin que soubera de onde saían [...].* (111)

- // Ao fin pudo leva-la operación ao cabo [afeitarse] sin outro resultado que unhas rascaduras nas faceiras, que por certo lle deron boa rabecha. (132) // E siguiu a múseca, siguiu a mascarada e seguín eu tamén coma a demais xente, que iba moita, por certo. (158) // E poxo abaixo, poxo arriba, colleuno [un paraugas] ó fin en vinte cinco reás, que por certo, nono daría anque lle deran cen. (173)*
411. **por completo** *ladv.* Completamente, totalmente. *O home foi polo gando, e topou as cinco vacas e maila xuvenca moi a seu gusto nunha veiga de millo, que quedou arrasada por compreto. (113) // Inda tiña moitos zocazos que sufrir aquela tarde. O que si que o xogo comenzou a desmoralizarse por compreto. (190-191)*
412. **por en canto** *ladv.* De momento. *E namentras andaban vendo se lle aparecía familia, ou que habían de facer, tiña a cama acupada “por encunto”. (179)*
413. **por encima** *ladv.* Ademais. *-Ista si que foi boa. Quedar sin o porco, porque sin el quedei, que eu nono vexo, e por encima quedar tamén por marrao. (204)*
414. **por exemplo** *ladv.* Poñendo por caso: a modo de ilustración. [Emprégase cando se quere ilustrar ou afirmar algo mediante un exemplo]. *E descorrindo, descorrindo, viron que o millor era, en ves de un equipo soio que tiñan, estabrecer váreos, por exemplo, tantos como lugares tiña a parroquia [...]. (213) // Se a calquera se lle pedía un cesto, por exemplo, nono daba coa mau, como hastra alí, senón que o tiraba ó aire e mandábao con unha patada [...]. (214)*
415. **por fin** *ladv.* Finalmente. *Chegoulle, por fin, a vez e perguntoulle o sarxento: [...]. (83) // Xa un pouco tardeiro chegaron, por fin, os do Tío Bartolo tocando nunhas conchas. (85) // Aquí andan, alí andan...cheguei por fin a velas nunha eira ó tempo que o “general” berraba: [...]. (157) // O primeiro en atopala foi o empregado, que, anda que anda, gatea que gatea e busca que te busca, chegou por fin a unha parede que daba a unha horta. (198)*
416. **por forza** *ladv.* Necesariamente, forzosamente. *Os veciños, que chegaron ás moreas, ó enteirarse do caso, participaron do parecer da muller; aquilo tiña que ser cousa do demo, por forza. (142)*
417. **por liña torcida** *ladv.* [Relación de parentesco] por afinidade, non por consanguinidade. *Antre os presentes estaba tamén Bieito Ramallos, ergueito coma un fuso de lagar, posta a súa capa azulada, de bandas vermellas, que fora nova en tempos pasados, con esa prestancia de quen está pagado do tipo ou dun parentesco que por liña torcida tivera con persona escolleita. (168)*
418. **por milagre** *ladv.* Por casualidade. *-Non topache ningunha [xuvenca] de xeito? -Como topar, topei, topei; pero, mire ¡anque lle fora o demo! De cantas mirei ningunha, nin por milagre, lle tiña dentes de riba. (171)*
419. **por pouco** *ladv.* Case. *Ó ver tal, Xuana, quedouse estantigüada de todo e por pouco lle dá un pasamento. (77) // Eu non sei como raio se fixeron con un vestido de frade, e un día en que Roque Peneco, o Peludo, tomara unha das súas [unha borracheira]*

- e por pouco deixa á muller cun ollo soio.* (95) // *O Fiúncho i o Canivelo non quixeron saber máis. Correndo como lóstregos, pillanse alá, e ó ver as prumas por pouco bailan unha muiñeira de gusto.* (104) // *Pasou o “cego” e, facendo coma que non vía, doume un rempuxazo que por pouco vou de fuciños.* (159)
420. **por se acaso** *ladv.* Como medida de prevención. *Por se acaso ergueu a caravela e foi andando.* (228)
421. **por suposto** *ladv.* Evidentemente. [Dise para manifestar acordo con algo que se dixo, así como a súa gran convicción ao respecto]. -E, *por suposto, que tamén irías á entendida.* (129)
422. **por unanimidade** *ladv.* De maneira unánime. *Xa nas vispras ben entradas, unha noite antes de deitarse fixeron xunta xeneral o tío Mosteiro i a súa muller e dempois de debati-la custión baixo tódolos puntos de vista, acordaron por unanimidá acodir a seu veiño Pepe do Barro, o que non receiou en prestarlle dúas pesetas para que fosen á romaría.* (87)
423. **pouco a pouco** *ladv.* De maneira continua pero lenta. *E, máis amigos que nunca, o Canivelo foi metendo a man pouquiño a pouco, e tan pronto atopou cas prumas, dixo: [...].* (105) //
- Mingucho, pouco a pouco, coma se lle costara gran traballo.* (110)
424. **que nin pintado** *ladv.* Moi ben, moi adecuado. -¡Nada, ho! *Se queres tamén convencerme a min ¡pois convencido! Vaite con Dios, e boa sorte, que a cousa hache de saír que nin pintada.* (203)
425. **que rabea** *ladv.* Moito. *O sol de inverno, cando cadra, tamén pica que rabea, e aquel día xa iba picando tamén un pouco.* (132)
426. **sobre todo** *ladv.* De modo principal, de modo especial. *Pró adiante has ter moito coidado coas pedras, que son moi malas para xargóns, sobre todo de noite e fóra da casa.* (130) // *E sobre todo, aquela barba.* (154)
427. **tarde, mal e arrastro** *ladv.* Tarde e de maneira irregular. *Os criados fuxían de alí como do lume e os xornaleiros, pouco máis tiña, porque ademais do trato, que era coma de quen viña, pagáballes tarde, mal e arrastro.* (149)
428. **unha vez ou outra** *ladv.* Nunha ou noutra ocasión. *A probe conocía practicamente o toque de tódolos chirimbolos da zapatería: empezando polo martillo [...], todo, unha vez ou outra, lle fora dar á súa cabeza, que tiña máis croques nela que o Santo aquel que peta no peito tralo Pórtico da Groria.* (94)

2.5. Locucións prepositivas

429. **abaixo de** *lprep.* Na parte ou lugar inferior de algo. [...] *un pano á cabeza dando volta ó gañote e atado no curuto e por riba unha pucha de lan hastra abaixo das orellas: todo por mor do frío.* (121).
430. **á altura de** *lprep.* Ao nivel de, a par de. [...] *quitou as dúas pesetas, púxollas á altura do narís e díxolle secamente:*
- [...]. (88) // [...] *fixou Antón a vista nos idem que lle colgaban á altura da cabeza [...].* (124)
431. **á beira de** *lprep.* Nun lugar próximo a. *Xa á beira do lugar que se lle endicara, afinou a gaita e entrou tocando en compás de paso dobre a muiñeira de Sandán, que era a súa especialidá.* (90) // *Ciridonio quiixo decirlle que*

- acudise alí a tapar aquilo, pero como tiña a lingua ocupada no oficio de tapón, soilo pudo soltar un berro fondo que, por estar á beira da pipa, resonou así como os da raposa cando está en celo.* (142)
432. **a carón de** lprep. Moi preto de. *Así andaba cando chegou por alí unha aguia que se pousou a descansar nunha peneda acarón do sitio no que o raposo paseaba.* (106) // *Sentámonos a carón da pedra que co seu braseira quentaba a cucuña alomeada cunha lampra de carburo.* (177)
433. **á conta de** lprep. Aproveitando certa circunstancia da persoa ou da cousa que se expresa. *Á miña conta que ninguén se devirta ¡Porra!* (176)
434. **a forza de** lprep. Polo feito (realizado intensa e repetidamente) de. *A forza de rogos tales / Xan, tremano, a porta abreu [...].* (101) // *Soilo a forza de cinto se movía.* (109)
435. **a pesar de** lprep. Contra o desexo, a vontade etc., de alguén ou contra a resistencia de algo. *-¡Vaia pois logo! Xa que se empeñan, voulles a contar un que me pasou a min mesmo, e que a pesar do tempo que pasou, ben poucas veces o teño contado: [...].* (178) // *[...] iles estaban dispostos a chegar e chegarían a pesar dos tropezos, e a pesar tamén de non quedar unha folla de arnica en ningún brañal da parroquia.* (213) // *E Xan, apesares do fresquiño que corría, comenzou as súas, camiño de S. Xorxe.* (236)
436. **a poder de** lprep. Polo feito de realizar algo intensa e repetidamente. *Comproullos en seis pesos un tratante que tan pronto os adquireu, levounos á fonte de San Antonio que está alí cerquiña e a poder de xerros de auga e de rascalos cun croio, deixounos coma novos, mandándoos axiña á feira mentres que lle facía a mesma operación a outros máis que alí tiña.* (77)
437. **acerca de** lprep. Respecto a, sobre. *Unha noite de inverno xogaba á berisca cuns veciños na súa casa, os cales se propuxeron saber o que había de certo acerca da crus en custión.* (148)
438. **ademais de** lprep. Por enriba de, sumado a. [Introduce unha cousa ou acción que se engade a outra que se expresa]. *Deron en chegar as parrandas que ali chamaban cadrillas, compostas, ademais das voces, dunha frauta, ou dun acordeón, ou dunha pandeireta, ou de nada, que eran as máis.* (84) // *Os criados fuxían de alí como do lume e os xornaleiros, pouco máis tiña, porque ademais do trato, que era coma de quen viña, pagáballes tarde, mal e arrastro.* (149) // *Foran na compañía dun seu compadre, que ademais de ser amigo e compañeiro, no tocante á confianza na casa, tiña canta quería.* (229)
439. **antes de** lprep. Nun tempo anterior a algo. *Antes de comer burro, seica se deixaría morrer de fame.* (74) // *E foi de maneira que, antes de tremiñar o aprendizaxe de carpinteiro, xa Grigorio lle tiña pagado ó amo e podía traballar pra si, sendo dono do xornal que ganaba.* (222) // *Pouco antes das doce chegou Xan de volta.* (236)
440. **ao cabo de** lprep. Despois de. *Ó cabo de poucos días, chegaba o borreiro polas portas de Rei, en ocasión en que estaban as mulleres soias.* (90) // *Isto pasou en catro segundos, ó cabo dos*

- cales, ardían os catro manelos cada un na súa roca.* (120)
441. **ao mesmo tempo / ao tempo** lprep. Coincidindo no tempo. *-E logo, meu señor -díxolle a patrona ó tempo de face-la conta- supoño que comería ó seu gusto.* (75) // *O home aquel sabía onde o había [unto de lobo] e obrigábase a ir a buscalo e levarlo á casa e hastra darlle as fregas, se á man viña, e decindo ó tempo que llas dese unhas palabras que el sabía.* (79) // *O rapás, surrindo como aquel que algo fai anque pareza que non, respondeu, ó tempo que tiraba arriba polas cirolas [...].* (127) // *[...] cerrouse o paraugas rapedamente, rascándolle ó mesmo tempo o narís a Farruquiño coa punta dunha ballena.* (174)
442. **ao pé de** lprep. Nun lugar próximo a. *E sucedeu que ó pé da coluna estaba dormichando unha señora devota que saíra a pasar o resario ó fresco, e ó caírlle aquilo encima, dou un berro como para morrer.* (200)
443. **ao redor de / arredor de** lprep. 1. Por toda a parte exterior de, dándolle a volta a. *Unha vez por semana enseñáballe a estrución ós rapaces levándoos todos ó redor da ilesia parroquial, pró cal solía poñerse a guerrera, locindo os galóns e as cruces para estar millor en carácter.* (147) // *[...] veu como a xente se apiñaba ó redor dunha “señorita” que, subida nun tallo, eixibía un mono que era unha verdadeira monada.* (173) 2. Na proximidade de, á beira de. *[...] canto máis que el supoñía xa ós ceviles ó redor do corpo do delito e ben podían tamén botarse polo buxeiro en busca de interfeutos.* (200) 3. Pouco máis ou menos, cerca de. *De arredor de trinta veciños que tiña o lugar, xa case todos mataran [...].* (201) // *Il botáballe a conta ó redor de dous pesos, ou tres, se cadraba...* (223) 4. Sobre, verbo de. *Da conversa que emprenderon, con gran satisfacción por parte de Ciridonio, que era un falador sempiterno, e que o outro facía xirar sempre arredor do viño [...].* (139)
444. **ao revés** lprep. De maneira contraria ou oposta. [Acostuma ir cun complemento con “de”]. *Nistas parroquias a ilesia soie estar retirada, de xeito que, ó rivés doutros lados, todos van á misa polo mesmo camiño e saíndo e entrando no lugar todos pola mesma canella.* (184)
445. **a rentes de** lprep. Ao mesmo nivel [do que se expresa]. *Para poñelo, cábase na terra un burato do tamaño do bastidor, axéitasselo este de maneira que quede arrentes do chan [...].* (103)
446. **atrás de** lprep. Na procura de algo ou de alguén. [Indica localización de posterioridade no espazo respecto do que se expresa]. *-¿E non hei de conocer, señor, si é meu home? Fai tres días que ando atrás del para facelo volver á casa e non lle fago bo del.* (146)
447. **cara a** lprep. En dirección a. *Non foi posibre que ningún se acordase onde bebera o millor viño, e como a cabeza lles pesase demasiado, puxéronse de bruzos na barandilla de ferro da ponte mirando cara ó río.* (92) // *Cara á ilesia de Vilela / ben entrado o escurecer [...].* (99) // *E cheo de rábea por nona poder seguíre, dou en devanar cara ó chan o mesmo que un sarillo.* (108) // *Pero a avelaiña foi cara a lús, e como xa tiña pouco gas, apagouna.* (120) // *Eu soilo poden ver a Pepe das Baiñas camiñando cara á cárcela con dous*

- municipales: un levábao a el e outro leváballe o cesto.* (145) // *Ó ver que collían cara a onde eu estaba, subeu por min arriba un estremecemento rápedo, unha sospeita que me deixou aterecido, ¿aquivocárame de cuarto?* (180) // *-¡Que non ha de valer, muller, que non ha de valer! Ademais que a min tanto me ten coller cara alá que cara outra banda.* (207)
448. **cerca de** lprep. Achegándose ao límite de tempo que se toma como referencia. *Eu mesmo cheguei un día á casa, xa con noite, con ganas de descansar, e tiven que botar hastra cerca do día carrexando millo da rescolla, que os rapaces non quixeran ir a carrexar, nin iban, nin irían ó outro día anque alí se secase.* (114)
449. **co fin de** lprep. Co obxectivo de. [Expresa finalidade]. *Co fin de evitar os incomenentes que lle traguía a súa maneira de ser, resolveu poñerse enfermo.* (109) // *Buscou no baúl unha pastilla de xabón de olor que utelizaba namais que prás festas, e á escasa lus do nacente día púxose diante do espello da ventana co fin de quita-las barbas.* (132) // *Voltaban xuntas da festa, da que saíran un pouco máis cedo co fin de xantar a gusto na vila.* (165)
450. **con ocasión de** lprep. Con motivo de, na circunstancia de. *Con ocasión de morrerlle un parente que alá tiña, que seique inda deixaba unhas chousas, resolveuse facer un viaxe a ela para ver como era aquilo.* (73)
451. **con respecto a** lprep. No que concirne a. *Enchíalle tanto o ollo que xa llo enchía un pouco de máis, e polo tanto, con respeito a ela, xa non tiña aspiracións maores.* (206)
452. **cousa de** lprep. Aproximadamente, máis ou menos. [Introduce unha medida de tempo aproximada con respecto a algo que aconteceu]. *-¿E que tal comes? -Moi pouco, señor: hai cousa dun mes que para min non lle hai cousa boa.* (128)
453. **dacabalo de** lprep. Sentado, sobre algo, cunha perna dun lado e a outra do outro, a semellanza de quen monta a cavalo. *Unha destas cartas que empezou a escribir acabalo dun tallo e non acabou, non sei por que, chegou ás miñas mans e aquí a traslado ó pé da letra para que vós admiredes tamén: [...].* (83) // *-¡Ai, Xan, que me leva o demo! ¡Que vou dacabalo del!* (102)
454. **debaixo de** lprep. Nun lugar inferior [con relación a algo ou alguén]. *Meteuse debaixo dunha cama facendo propósito firme e verdadeiro de non saír anque o chuzasen hastra tanto que o señor médeco non botase a porta fóra.* (110) // *[...] resolveu saír e foise dereito a onde tiña a roupa, por certo, debaixo dunha nube de zapatos e alpargatas que lle iban caíndo encima sin que soubera de onde saían [...].* (111) // *[...] hastra que me vin debaixo de sabe Dios de cantos, que mesmo morría aprastado.* (159)
455. **dempois de / despois de** lprep. Nun tempo posterior a outro. *Xa nas vispras ben entradas, unha noite antes de deitarse fixeron xunta xeneral o tío Mosteiro i a súa muller e dempois de debati-la custión baixo tódolos puntos de vista, acordaron por unanimidá acodir a seu veciño Pepe do Barro [...].* (87) // *Dempois da xorza non comeu máis que unha toriña de morcilla.* (125) // *Ó outro día dempois*

- das doce, o porco do tío Zanfona oeuse berrar coma se o mataran.* (202) // *Despois das rocas foi entrando por outras cousas: asubiotos, mangos de subelas, trousos; máis adiante chegou a facer billas, pínfanos e frautas, que lle levaba o “Masidao”, que viña periodicamente polo lugar en procura de “obra”.* (206) // *Dempois de interminabres ensaios, poido, ó fin, o árbitro xunta-los bicos e tocou o corno fortemente, e ó ouílo todos se quedaron quietos como estacas, según a consina que tiñan do maestro.* (212-213)
456. **detrás de** lprep. Nun lugar posterior con respecto a algo ou alguén. *Iba anoitecendo e a lúa chea que saíra por detrás dun pinal iba sobindo [...].* (92) // *Levou as mans á cabeza para tirar dos pelos e alcontrouna monda coma unha mazán, a non ser a estreita redouza que lle iba de cexa a cexa por detrás do curuto.* (95-96) // *Xa sabedes, restes de a catro, homes e mulleres; cada un marche sempre detrás do que leve diante e gardando a mesma lonxura do que leve ó lado.* (132)
457. **diante de** lprep. No lugar anterior. *Cando estaba limpando a terra dos ollos, aviscou a Pepe do Barro que estaba cuns amigos a un lado do campo, e alá se foi, dando de pernas enriba cunha vella que non lle arredou de diante.* (87) // *Buscou no baúl unha pastilla de xabón de olor [...]* e á escasa lus do nacente día púxose diante do espello da ventana co fin de quitallas barbas. (132) // *Serían así como as dúas cando entrou solemnemente na praza o fillo do Araxo coa pelota collida coas dúas mans diante do peito [...].* (186)
458. **en busca [de alguén/algo]** lprep. Buscando a persoa ou cousa que se indica. *O tío Martiño, inda era ben pequerrecho cando veu a esta terra con seus pais en busca de bens que traballar como caseiro [...].* (73) // *Coma un lóstrego botouse fóra da capilla en busca de Pepe do Barro.* (87) // *Á mañán seguinte, tres ou catro familias andaban tolas polas rúas da vila, cada unha en busca de individuos das respeitivas casas, que desapareceran na vispra e non souperan máis deles.* (198) // [...] *canto máis que el supoñía xa ós civiles ó redor do corpo do delito e ben podían tamén botarse polo buxeiro en busca dos interfeutos.* (200)
459. **en canto a** lprep. No que se refire a. *Xuana tiñalles [a dous porcos] moita lei porque en canto a comer non soupo o que era para eles cousa mala.* (76) // *E cuspiá porque sin bens nin rentas, nin traballar gran cousa, vivía ó parecer folgadoamente ; e en canto á ilesia, xa podía caír no día e á hora que quixese, na seguridade de que a el nono había de pillar debaixo.* (115)
460. **en espera [de alguén/algo]** lprep. Esperando que aconteza algo para decidir despois como actuar. *Estiven aguanta que aguanta en espera das resultas, e o que resultou foi que xa o delor me chegaba ó pulso.* (175)
461. **en procura [de alguén/algo]** lprep. Buscando a persoa ou cousa que se indica a continuación. *E Farruquiño, seguro xa de el mesmo, alá se foi onda á Marica en procura dos ovos.* (164) // *Sucedeu que por aqueles días andaba pola vila un dises frades pedicheiros que van de porta en porta en procuro do sostén da comunidade [...].* (197)

// Depois das rocas, foi entrando por outras cousas: asubiotos, mangos das subelas, trousos; máis adiante chegou a facer billas, pínfanos e frautas, que lle levaba o “Masidao”, que viña periodicamente polo lugar en procura de “obra”. (206)

462. **en troques de** lprep. En lugar de. *No mesmo Hotel comía de balde en troques de certos servicios de limpeza (141). // En troques, tiña tamén que entrar ó viño, porque mollara o peteiro como as outras. (166)*
463. **en vez de** lprep. En lugar de. *Cando é a cabeza que o leva a onde el non queira, cando lle tiran os lomedros, cando as pernas lle queren andar para tras en ves de facelo para diante... [...]. (78) // O tío Silverio, no seu afán de curarse, sinteu non dispoñer máis que de des, pero todo tivo seu arreglo, pois en ves de ser tanto como unha castaña, sería pouco máis que un grau de millo, pero xa o saberían esterricar para que dese unha ou dúas unturas. (79) // Queixouse o borreiro das crebas do negocio, pois os montes íbanse cobrindo de pinos en ves das carpazas que antes había e as abellas non tiñan onde libar. (90) // Todos sabemos que os zapateiros en ves de gardar o domingo, fan o seu día santo no luns. (91)*
464. **encima de** lprep. Enriba de, nun lugar superior respecto dunha cousa. *Cando estivo no traxe que Adán tiña antes do pecado, mandouno [o médico] deitarse encima da cama, de papo abaixo e co corpo ben esterricado. (110) // Xa se viron as catro rocas, que estaban postas en reste tras do lume encima da parromeira. (119) // Encima da pucha poñíalle un sombreiro de palla atado*
- cunha trenza ó queixo para que non lle caíse, e por riba de todo un pariaguas aberto, sin o que non lle deixaba botar a porta fóra. (121) // Pero deuse o caso condanado de que o aparato tiña na faltriqueira da gabardina, que lle quedara encima da mesa onde comera, e había que ir por el e ningún dos dous que alí estaban podían facelo sin que o viño se fora a monte. (140)*
465. **enriba de** lprep. Nun lugar superior a [desde o punto de vista do falante]. *[...] pero un día quitou o pan do forno porqu llo comían os ratos e levouno ó sobrado, deixándoo enriba dunha hucha para logo gardalo millor, e foise a colle-la roupa que xa tiña medio enxoita e empezaba a choviscar. (76) // Nun estaba o defunto na cama, tal como morrera, cun cañoto de vela aceso enriba dun tabulete; no outro a cama na que habíamos de dormir eu mailo teniente. (179) // Sobín e, coa pouca lus que viña de abaixo, dei co pasillo e entrei no cuarto, despinme, botando a roupa enriba da cama, e mentinme nela, coidando de non esperar ó compañeiro. (179)*
466. **fóra de** lprep. **1.** Indica localización espacial no exterior de algo real ou imaxinario. *A sociedade marchaba como quedaba endicado, de catro en fondo e el, o presidente, fóra de fías. (133) // Has ter moito coidado coas pedras, que son moi malas para xargóns, sobre todo de noite e fóra da casa. (130) **2.** A excepción de. *Chamábanlle o señor Bastián, era espréndido no que cabe e boa persona, fóra do defeuto apuntado. (84)**
467. **grazas a** lprep. Por causa ou intervención de. *E gracias a isto pudo comer pan a xente, senón...comería*

- aire, porque outro non llo traguía nin llo buscaba.* (150) // *Gracias a que o “general” escomezou: [...].* (158)
468. **logo de** lprep. Despois de. [Indica posterioridade]. *Logo de aprenderlle ben a leución e facerlla repetir unhas cantas veces e darlle algo [de diñeiro] xa prá conta, quedouse o cura e o rapás foise.* (117) // *Empezaban ó cerrar da noite logo de acomodalo gando, encende-lo lume e colgar o caldeiro dos porcós que fervía namentras que fiaban.* (119)
469. **lonxe de** lprep. A moita distancia de. [...] *resolveron dar un paseo hastra unha ponte que había non moi lonxe do pobo en que esto socedía.* (92)
470. **na compañía de** lprep. Con, sendo acompañado por. *Nunha ocasión foran ambos de merenda á festa do san Vitriolo, que era de moita sona, e foran na compañía dun seu compadre, que ademais de ser amigo e compañeiro, no tocante á confianza na casa, tiña canta quería.* (229)
471. **nin Deus** lprep. Ninguén. [...] *ponlle unha receta que nin o demo a le, lévaa á botica e danlle un mexunxe que nin Dios o toma, e así lle van apodrentando o corpo.* (79)
472. **nin o demo** lprep. Ninguén. [...] *ponlle unha receta que nin o demo a le, lévaa á botica e danlle un mexunxe que nin Dios o toma, e así lle van apodrentando o corpo.* (79)
473. **no tocante a / tocante a** lprep. Polo que se refire a, con relación a. *-Tocante a eso de saíre [o demo da igrexa] / eu lle direi, don Xosé, / paresme a min que coa porta / cerrada, mal pode ser.* (101) // *Nunha ocasión foran ambos de merenda á festa do san Vitriolo, que era de moita sona, e foran na compañía*
- dun seu compadre, que ademais de ser amigo e compañeiro, no tocante á confianza na casa, tiña canta quería.* (229)
474. **por causa de** lprep. Tendo como causa a cousa ou persoa que se expresa. *Os das alpargatas queixábanse dos pisotóns dos dos zocos, istes decían que non se iban a descalzar por causa deles [...].* (188)
475. **por conta de** lprep. Pagando [esa persoa ou entidade]. [...] *Grigorio nono collería senón que o retería o mestre pra desconto do aprendizaxe, e a onde non chegase, traballaría por conta do mestre hasta compretar os trinta pesos en que se conviñeran.* (222)
476. **por mor de** lprep. Por medio de. [Indica a causa ou motivo de que algo suceda]. [...] *e nesto a condanada da Marela [unha vaca] enroscou o rabo e moscou, e as outras fixeron o mesmo, e tiven que botarme tras delas por mor do millo, que se non fora eso, a perdís era eu quen a traguía.* (104) // *Fillos nonos tivera, non se sabe ben se porque Deus non quixo darllos, ou por non haber feito por eles por mor de non mantelos.* (149)
477. **por riba de** lprep. Encima ou na parte superior de. *Vén a perdís e para picalos graus, pasa por riba do ichó; co peso ceden as portas e ¡alá vai!* (103) // [...] *un pano á cabeza dando volta ó gañote e atado no curuto e por riba unha pucha de lan hastra abaixo das orellas: todo por mor do frío.* (121) // *Encima da pucha poñíalle un sombreiro de palla atado cunha trenza ó queixo para que non lle caíse, e por riba de todo un paraguas aberto, sin o*

que non lle deixaba botar a porta fóra.
(121)

478. **preto de** lprep. Chegando ao límite da unidade de tempo que se expresa a continuación. [...] *e cando xa preto da noite apareceron, díxose que a cousa non era para présa, e que polo menos hastra o día seguinte de mañán non podería arrincar o vehículo.* (178)

479. **tras de** lprep. Nun lugar posterior con respecto a algo ou alguén. [...] *i o bo sacristán Xan Bobo / agachadiño tras del [...].* (100) // [...] *xa se viron as catro rocas, que estaban postas en reste tras do lume encima da parromeira [...].* (119)

480. **xunto a / xunto de** lprep. Expresa proximidade. *Daquela inda non había escola en Tabeirós. E decir: nona había tal como hoxe está estabrecida,*

que demais, había; poñíaa un zoqueiro que había nun lugar de xunto á ilesia. (115) // *Unha avelaiña branca apareceu por xunto ó forno -¡Boa sorte!- dixeron as rapazas.* (120) // *-E para eso vés xunto de min, para que cho diga.* (128) // *Os homes da parroquia achábanse xunto da ilesia dispostos a subir unha campana nova que viñera pró sitio doutra que, polo tocar roufeño, por estar fendida, lle chamaban “a choca”.* (168) // *Fernando comenzou a botar viño por un lado e Pepe polo outro, e cada un, ó chegar xunto a Bieito, volvía atrás coma se tal cousa.* (169) // *Xa sabemos de antigo que o xonsultor de Farruquiño é o maestro da parroquia, e xunto del se foi Farruquiño.* (171)

2.6. Locucións pronominais

481. **algún + Sust. + que outro** lpron. Poucos, algúns. *Os ósños do lombelo e outras menudéneas fóraos repartindo pra adobar unhas berzas algún día que outro, e ben pouco deran de si.* (219)

482. **nin unha alma** lpron. Absolutamente ninguén. *Un domingo tocou o esquilón a entrar á misa, e veu o cura, asombrado, que nin unha alma lle entraba na ilesia.* (214)

483. **todo deus** lpron. Todos. [...] *e tódolos veciños a viron chegar afogando, e todo dio-lo sabe, menos ela, naturalmente [...].* (113)

484. **todo o mundo** lpron. Todos. *Ademais convén que todo o mundo vexa que acatámo-la lei dando exemplo de confraternidade.* (153) // *-¡En roda, señores! ¡Todo o mundo en roda!* (169) // *Isto sábeo todo o mundo.* (236)

2.7. Locucións conxuntivas

485. **antes (de) que** lconx subordinante.

1. Con anterioridade a que. [Indica tempo pasado ou anterior ao momento de que se fala ou en que se fala]. *O artimañeiro preparou uns mexunxes con certo misterio, colleu os alicates con moito aparato, e quizais antes de que el quixera, cerrouse o paraugas rapadamente, rascándolle ó mesmo tempo o narís a Farruquiño coa*

punta dunha ballena. (174) 2. [Indica preferencia]. *Prá venda, esperaba sempre o precio máis outo, e se algunha vez lle fuxía, voltaba co cestiño prá casa antes que vender unha cadela menos.* (145)

486. **ao que** lconx. Así que. *Ó que me cantaron, tuven que darlle as miñas dúas pesetiñas, ou quedar por un marrau.* (158) // *Ó que se cansaron,*

- fóronme deixando, e ó verme libre daqueles lapantís, tratei de levantarme.* (159)
487. **así que** lconx. 1. Tan pronto como, no mesmo momento en que. *Así que veu que fuxiran, chegouse el por alí [...].*(103) 2. De modo que. *Así que, o tío Silverio afroxou un billete de cincuenta; pero resultaba que aquel bo home tiña que botar polo menos dous días de viaxe e non había de manterse de aire, así que o tío Silverio non tivo máis remedio que rabuñar outra vez na faltriqueira dándolle catorce réas que lle quedaban.* (79) // *-Así que voulle a decir: pasado mañán é día santo e eu llos levarei [fusos] á casa ben feitos e de madeira ben curada, que non han de ter volta.* (207)
488. **ata que** lconx. Ata o momento en que se produce o expresado a continuación. *E dando dunhas noutras escomenzaron de cachetes, hastra que ó fin o Canivelo, como era algo máis forte que o Fiúncho, tirou con el de patruras, decíndolle: [...].* (105) // *Nos outros días soltos poñíase o pote, mentres que a nai lle achegaba o lume, xogaban as outras tres, cada unha para si, hastra que chegaba o patrón para rezar o resario, cousa que nunca deixaban de facer.* (119) // *Ó fin quen o quitou [da cesta], foi a dona dos ovos, que botándolle man á solapa, díxolle que das mans non lle fuxía hastra que lle pagase o desperfeito.* (145) // *[...] hastra que me vin debaixo de sabe Dios de cantos, que mesmo morría aprastado.* (159)
489. **ben... ben...** lconx. Ou...ou... [Indica alternativa entre dúas cousas]. *Se era día de mozas, como o miércoles ou o sábado, xogábase hastra ás nove, ben*
- entre seis coas manillas, ben entre catro sin elas.* (119)
490. **cando que** lconx. En caso de que, se. *E cando que non lle estordiguen os nervios e se despegue, eu respondo.* (143)
491. **co fin de que** lconx. Para que. *[...] co fin de que non fuxise o viño.* (140)
507. **con tal que** lconx. Poñendo unha condición para que algo suceda. *[...] capaba porcos e gatos e toda crase de bichos, con tal que fosen de xénero masculino [...].* (115)
492. **de calquera xeito** lconx. En calquera caso. *[...] pro, de calquer xeito, eran dous, ou quezá tres anos que lle viñan a trastornar a marcha da dúa vida sin ningunha cras de porveito [...].* (223)
493. **de modo e de maneira que** lconx. Introduce unha consecuencia. *De modo e de maneira que, a calquer outro probe, mandaríase con Dios ou despacharíase cun codelo ou cunha espiga, pero a el caíalle todo ás mancheas.* (155)
494. **de modo que** lconx. Introduce unha consecuencia. *-De modo que non roubache máis que as pedras.* (97) // *De modo que eu non vexo máis que dous pecados: un rouba-las pedras e outro a mentira de negar que queimáche-los toxos, porque con malicia nono farías.* (98)
495. **de paso que** lconx. Ao mesmo tempo, aproveitando a circunstancia que se expresa. *Istas preocupacións, Farruquiño, participáballas a certo operario amigo seu, que parolaba coíl de paso que andaba por alí tomándolle medidas ós paus [...].* (182)
496. **de xeito que** lconx. 1. Polo tanto. [Introduce unha consecuencia]. *De*

- xeito que non sabía o que había de facer Farruquiño.* (172) **2.** De tal maneira que. [Introduce unha cláusula modal]. *E víase todo larmeado e metido na cesta, que era fonda, de xeito que as pernas quedáranlle ó alto, e como non podía afianzarse, remexíase encravándose cada vez mais. Quen o axudara non había porque ninguén podía coa risa.* (145) // *Quiatán da Rigueira pideu a baraxa. Martiño da Cenguña faloume, de xeito que o oíse o tío Andruco: [...].* (178) // *As casas están pegadas as unhas coas outras, cos tellados corridos, de xeito que vistas por riba non lle sería doado a calquera sinalar a súa.* (185)
497. **e iso que** lconx. A pesar de que. *O cura entrou axiña en sospeitas coeste suxeto e tratou de facer averigüacións, non para recuperar a vaca, que xa supoñía que lle voara, e iso que naquel tempo non había aeroplanos [...].* (115)
498. **e mais** lconx coordinante **1.** E tamén. [Une palabras, frases ou oracións e expresa suma]. *Eran Maripepa de Caitano e máis a tía Antonia do Menecho, que conviñeron en que non foran mal comprados.* (77) // *O home foi polo gando, e topou as cinco vacas e maila xuvenca moi a seu gusto nunha veiga de millo, que quedou arrasada por compreto.* (113) **2.** E ademáis. [Emprégase para engadir e enfatizar información]. *-¡Se pega, pega; se non pega, non pegou! [...] Mirando ó redor cunha risiña desimulada, díxolle á muller polo baixo: -¡E mais seica pegou!* (146) // *-¡Caramba! E mais son bonitos.* (208)
499. **en canto** lconx. Inmediatamente despois de facer ou de ocorrer algo. *Por fin fôiselle desamortecendo e en canto puido despechar os dentes co delor que o desamortecer lle daba, estendeu os brazos e berrou: [...].* (188)
500. **inda ben non [+ perf.]** lconx. No momento mesmo en que se emprende unha acción. [Indica a inmediateza dun acontecemento]. *Inda ben non colleron o camiño, soscitou se entre eles unha disputa sobre en que taberna había millor viño das vâreas que había dende alí á ponte, opinando cada un por unha deferente.* (92)
501. **mentres que / namentras que** lconx. Durante o tempo que acontece unha acción. [Expresa que a acción ocorre ao mesmo tempo que outra]. *[...] a poder de xerros de auga e de rascalos cun croio, deixounos como novos, mandándoos axiña á feira mentras que lle facía a mesma operación a outros máis que alí tiña.* (77) // *Sempre houbo burros dos que non pousan no chan os catro remos, e, polas trazas que leva, seguiraos habendo mentras que o mundo siga dando voltas.* (78) // *-Non te poñas con monadas, / porque ó fin que abrilas [a porta] tes, / que namentras que ti abres / eu teño que estar a ler...* (101) // *Empezaban ó cerrar da noite logo de acomoda-lo gando, encendelo lume e colgar o caldeiro dos porcos que fervía namentras que fiaban.* (119)
502. **para que** lconx. Co obxectivo de conseguir algo. [Indica finalidade]. *O tío Silverio, no seu afán de curarse, sinteu non dispoñer máis que de des, pero todo tivo seu arreglo, pois en ves de ser tanto como unha castaña, sería pouco máis que un grau de millo, pero xa o saberían esterricar para que*

- dese unha ou dúas unturas. (79) // [...] era ben dina de que un Veiga ou un Montes a recollera ó pentagrama para que non se perdera coma outras moitas cousas que se perden e non deberan perderse. (85) // -E para que non o sepa, dilo. (97) // Encima da pucha poñíalle un sombreiro de palla atado cunha trenza ó queixo para que non lle caíse, e por riba de todo un paraguas aberto, sin o que non lle deixaba botar a porta fóra. (121) // Nunca o deixaba soilo co medo que llo estragasen e todo lle facía ela para que non pasase traballo. (122) // Nunha ocaseón que cocía para unha esfolla que había ter ó outro día máis (cocía na antevíspra para que o pan lle enfriase no forno, pois enfriando fóra, abrandáballe a codia) [...]. (150)*
503. **pois ben** lconx. Dito isto. [Dise para tirar unha conclusión ou para retomar o relato que se interrompira]. *Pois ben, na casa deste señor axuntáronse na noite de Reis case tódolos veciños coa sana intención de oír os reices novos [...]. (84)*
504. **por máis de que / por máis que** lconx. Aínda que. *Seguiraoos habendo mentras que o mundo siga dando voltas: por máis de que esto de que dea voltas sea cousa que inda hoxe hai a quen non lle cabe na cachola. (78) // [...] propoñíanse estrenar uns Reices que trouxeran da súa terra, e por máis que se intentara conocerllos, non fora posibre [...]. (84) // O tío Mosteiro pensaba de ir, coma todos, pero tiña un problema que resolver, que, por máis que lle daba voltas á cachola, non saía del. (86)*
505. **posto que** lconx. Dado o motivo que se expresa a continuación. [Indica causa]. *[...] recomendándolles, polo intre, o fútbol como máis adesibre, posto que, con vinte pesetas comprábase un balón, e era todo o que cumpría [...]. (209)*
506. **se acaso** lconx. En caso de que. [Introduce unha condición]. *E calzándose uns zocos ben ferrados, colgando ó ombreiro unhas alpargatas novas para remudar se acaso os zocos o entrillaban [...]. (73)*
507. **se ben** lconx. Aínda que. *Costábanlle algo máis que os que vendera, pero ben o valían, porque si ben non eran máis nin menos, tiñan outro aquel, eran doutra sangue. (77) // Padece un reumatismo crónico, ou cousa así, que si ben non o ten na cama nin lle empide traballar, traino sempre un pouco amolado. (78) // E como as portas volven a erguerse, alí queda a probe [unha perdiz nunha trampa] máis segura que Mateu, si ben hai moitas tan avisadas coma Casanellas, que ó chegaren, [...] dan volta mirando moito onde pon os pés. (103)*
508. **sempre que** lconx. A condición de que, con tal de que. *[...] alá se foi o tío Martiño a ver a terra dos seus avós disposto a ver un pouco máis de mundo do que ata destonces vira, e a rezar uns cantos “padrenuestros” pola alma do defunto sempre que lle tocase a el algunha das chousas que deixaba. (73)*
509. **tan pronto (como)** lconx. No mesmo momento en que. *Comproullos en seis pesos un tratante que tan pronto os adequireu, levounos á fonte de San Antonio que esta alí cerquiña [...]. (77) // Aquel home xa lle conocera o mal tan pronto como o vira. (79) // -¿Qué*

non viches ó cura? Se tan pronto entrei pola porta empezou: -¡Ese! ¡Ese, que buscó las dos pesetas!... (88) // Consiste [un ichó] nun bastidor que encuadra unha porta con dúas follas que se abren nun sentido e cérranse de seu tan pronto se deixan. (103) // Tan pronto abreu o día, saltou con el a contas [o pai], e o rapás, como é natural, acabou por confesarlle todo. (117)

3. Fórmulas

512. **Aínda bo é (foi, ...) que** fórm. Afortunadamente, por sorte. -*O que é que nos anda embormando coeso das tres cruces e inda bo é se ten as dúas. (148)*
513. **A verdade** fórm. Úsase cando se quere dicir o que se pensa con sinceridade. *Xuana fora aguantando que unha ves topase a cosca do xargón polo piso adiante, outra, unha hucha co de riba para baixo, e así, porque, á verdá sentía desfacerse deles [...]. (76) // A verdá é que xa me cansa, / e non sei como vai ser; / pois por máis que esconxuramos / nin trazas de saír ten. (101)*
514. **Ai, ho!** fórm. Forma de iniciar unha resposta ou dirixirse a alguén. -*¡Ai, ho! -dixo o borreiro- pois logo heiche de ir dar unha volta por alá. (90) // -¡Ai, ho!, -dixo- ¡quen che me dera ir allá! [...] -Por aí non pases coidado -díxolle a aguia- que se queres, lévote eu. (107)*
515. **Alí si que foi el/ela!** fórm. Dise para expresar que algo se botou a perder. *¡Alí si que foi el! Os ovos que el tiña no cesto, co impulso que lle dou ó caír, saltaron máis altos que foguetes e máis de catro esfachicaron nas testas dos presentes. (145) // ¡Alí si que foi ela! A*

510. **xa que** lconx. Dado o motivo que se expresa a continuación. [Indica causa]. -*Pois xa que me falaches ben, vouche a dar unha peza de dous cartos. (116)*

511. **o que si que [+or.]** lconx. O que cómpre dicir é que. [Introduce un matiz ou opinión]. *Inda tiña moitos zocazos que sufrir aquela tarde. O que si que o xogo comenzou a desmoralizarse por compreto. (190-191)*

confusión que alí se armou non é para dita. (212)

516. **Aínda o demo!** fórm. Dise para amosar asombro. -*Os teus [ovos] non che sirven porque non tes galo. -¡Aínda o demo! ¿E como hei de facer? -Pois cambearllos a Marica da Pousa. (163)*

517. **Aínda permita Deus que** fórm. Dise para desexarlle mal a alguén. -*Ainda permita Dios que veña unha centella que te devida! ¡Ladrón! Éche ben certo: ¡O que con rapaces se deita...! (118)*

518. **Aínda que lle fora o demo!** fórm. Dise para expresar sorpresa. -*Logo: ¿non topache ningunha [xuvencia] de xeito? -Como topar, topei, topei; pero, mire ¡anque lle fora o demo! De cantas mirei ningunha, nin por milagre, lle tiña dentes de riba. (171)*

519. **A quen Deus tolla** fórm. Emprégase como inciso para maldicir a quen se acaba de nomear. [...] e *veu por detrás o raio do barbeiro, a quen Dios tolla, e coa brocha empapada no mexunxe que sabedes, púxome a cara coma un zapato. (159)*

520. **Aquí para entre os dous** fórm. Emprégase para expresar confidencialidade. -*Por iso, aquí para*

- entre os dous, de ben mirado, connigo fuches ben marrao. Porque a min, que che dei o consello, a proba debiches de tragerma e non tratar tamén de enganarme.* (204)
521. **Así Deus me leve!** fórm. Dise para reforzar que se está dicindo a verdade. *-Pois ídevos alá que teño para min que vos ten unha perdís dentro. -¡Que ha de ter, ho! -¡Así Dios me leve! Eu mesmo a vin ir [unha perdiz] dreita alí [...].* (104)
522. **Boa sorte** fórm. Dise para lle desexar sorte a alguén. *Se queres tamén convencerme a min ¡pois convencido! Vaite con Dios, e boa sorte, que a cousa hache de saír que nin pintada.* (203)
523. **Boas tardes nos dea Deus!** fórm. Emprégase para despedirse ou para remarcar o final dunha situación. *E sentado na bacía dos porcos, fixolles as osquias, entregoullos, ella doulle os cartos, e ¡boas tardes nos dea Dios!* (208)
524. **Centellas te comeran!** fórm. Dise para expresar maldición. *-Non sei por que fuxiches, ho que eu non viña a facerche ningún mal. -¡Centellas te comeran! -díxolle o galo-. ¡Si que viñas a facerme ben!* (152)
525. **Coma quen di** fórm. Aproximadamente. *Pernafría é unha aldea de sesenta veciños nun soio núcleo de poboación. É, coma quen di, unha parroquia dun soio lugar, como as máis daquela banda.* (184)
526. **Como que non [+ ind.]?** fórm. Dise para amosar sorpresa ante unha resposta negativa. *-Os teus ovos non sirven, Farruquiño. -¿Como que non sirven os meus? ¿Os de quen han de servir logo?* (163)
527. **Como sabes** fórm. Úsase para reafirmarse no que se di e ao mesmo tempo procurar a implicación do interlocutor. *-Pois mira, agora vén o tempo do antroido, e ti que tes certa maña, pódeste adicar a facer burros, que é unha mercancía que, como sabes, ten moita saída neste tempo.* (182)
528. **Con perdón** fórm. Dise para se desculpar por algo dito, como unha palabra malsoante ou algunha comparanza con outra cousa. *[...] e xa non queda máis que botar man dunha materia branda, que soe ser bosta, con perdón de todos, e barrealo ben co fin de taparlle tódalas xuntas.* (126)
529. **Con permiso** fórm. Úsase para pedir permiso ou desculparse por algo que se vai facer. *-Bueno, pois, con permiso de todos, vou a deixar a Ciridonio pegado á pipa do xeito que sabedes, e alá pró trinta e un, se teño modo e non perdo o fío, xa vos direi o que pasou cando chegou a muller á casa.* (140)
530. **De menos nos fixo Deus** fórm. Expresa a esperanza que se ten de conseguir o que se intenta, aínda que pareza desproporcionado. *[...] e isto pode ser nada ou pode ser moito, que de menos nos fixo Dios [...].* (175)
531. **Deus diante!** fórm. Úsase para expresar a esperanza de que algo aconteza ou non. *-Ai, mimadriña, que afogo! -Non afogas, muller, non, Dios diante!* (192)
532. **Deus me axude!** fórm. Expresa o desexo de ter resultados positivos no que se intenta. *Aquí ben poidera tremiñar o fútbol en Malpocados e acabar eu o conto; pero non sucedeu así, e polo mesmo teño que seguilo, e Dios me axude.* (213)

533. **Deus queira que fórm.** Dise para mostrar a desconfianza de que unha cousa saia como se pensa. *Dios queira que ninguén pase as angurias por que pasou o probe empregado ó oír aquilo.* (199)
534. **Din alí fórm.** Úsase cando se vai citar un dito ou refrán ou para acompañar algo que se dá por consabido. *-Ningún mal che fixeron, pois os ovos alimentan moito. E tomarías tamén cerboa porque din alí: o que queira te-la muller boa, déalle cerboa.* (129) // *-Si, ¿pra onde vas, tolo? “pra onde van todos”, din alí. Pero eu non che estou con isas. E iso que dis de que van todos, ti ve-los que van, pro non ves os que quedan.* (233)
535. **Do demo fórm.** Aplícase ao que se ten por seguro que non ocorrerá. *Era un home alto coma un esqueiro, e tan seco, que se o apertaran nun lagar, do demo se botaría medio neto de zume.* (149) // [...] *iste ano o meu porco é cativo, que cada un chega onde pode. E anque no seu xeito non está malo, ó botarme a repartir, eu zugarei os dedos que outra cousa do demo que me queda.* (202)
536. **Dunha vez / Unha vez fórm.** Úsase para comezar os contos ou narracións. *Dunha vez, sin máis axuda que ada navalla, fixera un arado de garabullos con tódolos requesitos que lle comprían e un xugo co seu tomoeiro axeitado pró dito arado.* (221) // *Unha vez chegou á ilesia cun rapás pra bautizar, e dende o adro chamou á retoral.* (232)
537. **E adeus fórm.** Dise para ser rotundo no que se acaba de afirmar, para subliñar que a cousa non ten remedio. *Antón non comeu mais que dúas cuncas, pois non tiña gana e adiós.* (124)
538. **É dicir / Quer dicirse fórm.** Úsase para explicar ou reformular algo que se dixo. *Tiña a súa casa nas ribeiras do Ulla na que vivía coa súa muller e dúas irmás desta, solteiras e sin moita espranza de deixar de selo por iren pasadas de sazón: quer decirse, que xa pasaban un pouco de maduras.* (89) // *Daquela inda non había escola en Tabeirós. É dicir, nona había tal coma hoxe está estrabecida, que demais, había [...].* (115) // *Fegura que todo llo deixan para elas, quer decirse, as mozas, que as que deixan de selo vólvense coma iles no particular.* (187) // [...] *leváballos a vender a real por peza, quer decirse, por abano [...].* (222)
539. **E logo fórm. 1.** Úsase para engadir énfase nunha interrogación, ao principio da frase. *-E logo, meu señor – díxolle a patrona ó tempo de face-la conta- supoño que comería ó seu gusto.* (75) // *-¿E logo ti de que es maestro, ho?* (127) // *-E logo, ¿que te trai por aquí, Maripepa?* (128) // *-E logo, que o señor médeco seica leu as historias miñas que saíron no EMIGRADO e quixo il facer outra [...].* (175) **2.** Úsase para preguntar pola razón ou causa de algo. Equivale a “¿por que?”. *-¿E logo? -E logo que, entre unhas cousas e outras, custa seis pesos e non teño unha cadela.* (161) // *-¿E logo? ¿quedou algún por aí? -díxolle Pepe.* (169) // *-¿E logo, Xexé?* (231)
540. **E máis fórm.** Emprégase para engadir e enfatizar información. *O axente quedouse prantado, mirando como o outro seguía coa súa andrómena berrando: -¿Se pega, pega; se non pega, non pegou! [...] Mirando ó*

- redor cunha risiña desimulada, díxolle á muller polo baixo: -¡E mais seica pegou!* (146)
541. **en boa hora sexa dito** fórm. Dise para subliñar o oportuno do que se está a afirmar. *Pero eu que en boa hora sea dito non son ningún burro, e a min ninguén mas mete [...]*. (80)
542. **e non ha de [+ inf.]?** fórm. Emprégase co mesmo verbo da pregunta en forma negativa coa intención de contestar afirmativamente. *-¿E a ti gústanche os cartos? -¡Vaia, ho! ¿E non me han de gustar?* (116)
543. **E pico** fórm. E un pouco máis. *[...] e quixo Dios ou o demo, que iso inda non se puido averiguare, que a aquela hora das des e pico sobira polas escaleiras do casino [...]*. (197)
544. **e por aí** fórm. Úsase para cerrar unha enumeración. *[...] [un sombreiro de palla] adornado según o capricho ou a posibilidade de cada un: abelorios, postales usadas, rosas de trapo, prumas de galo, botóns de vidro, e por aí...* (158)
545. **E por aí / E por aí adiante** fórm. Etcétera. Úsase para cerrar unha enumeración. *[Un sombreiro de palla] adornado según o capricho ou a posibilidade de cada un: abelorios, postales usadas, rosas de trapo, prumas de galo, botóns de vidro, e por aí...* (158) // *E como levaba xa longos anos rexentando a parroquia, tivera xeito e ocasións de abondo pra ila sementando de Pancracios, Sidonios, Tanasios, Robustianos, Pacomios, Caralampios, Fortunatas, Sinforosas, Teclas, Rufinas, Conegundas, e por aí adiante...* (221)
546. **Está boa a conta!** fórm. Úsase para expresar contrariedade ou lixeiro desgusto ante algún contratempo. *[...] díxose que a cousa non era para présa, e que polo menos hastra o día seguinte de mañán non podería arrincar o vehículo. -¡Estache boa a conta! -dixen eu- ¿E onde e como pasámo-la noite?* (178)
547. **Esta si que foi boa** fórm. Dise para mostrar a súa indignación ou incredulidade ante o que acaba de acontecer. *-Ista si que foi boa. Quedar sin o porco, porque sin el quedei, que eu nono vexo, e por encima quedar tamén por marrao!* (204)
548. **E todo** fórm. Vai o final dunha enumeración ou da descrición dunha cousa ou persoa para enfatizar a totalidade do conxunto. *Onda el iban a escribilas homes e mulleres, rapaces e todo, admirándose do encabezo que lle poñía el soilo, sin decirlle ninguén nada, coma se un anxeliño lle estivera ditando ó oído.* (83) // *Douse o caso estrano de que se lle fose afacendo o estómago chegando a ser capás de tragar a lúa con cornos e todo se houbese quen lla puñera a xeito.* (121) // *O pirmeiro día foi de folga na parroquia; suspendéronse os traballos, meteuse o gando na corte, e homes e mulleres, rapaces e todo, congregáronse na ampria carballeira [...]*. (211)
549. **Fai/faga (me/nos) o favor** fórm. Expresión de cortesía con que se pide algo. *-Pero señor, ¡escoite! Faga o favor: ¿e non se podrá comer siquera a que quede nos dentes de cando un a comese?* (137) // *-Pois traíame a min unha conquiña del, faga o favor.* (166)
550. **Fóra a alma** fórm. Dise cando se compara un animal cunha persoa. *Un can ladraba na eira, que parecía seu*

- irmán, fôra a alma, por aquilo de podérselle contar os ósos a ollo, e un gato roncaba na parromeira máis morto de fame, que vivo de xenio.* (149)
551. **fose como fose** fórm. De calquera maneira, en calquera caso. *Así foi que, entuseasmados co achádego, resolveron ir a collelo fose como fose.* (93)
552. **fose como quixer** fórm. Sen importar os medios para conseguir algo. *Elas querían estar a gusto, fose como quixer.* (165)
553. **Inda eu rabie!** fórm. Emprégase para reforzar unha afirmación. -*¡Vaia, home, vaia! ¡E roubáronche o porco! ¿E xa llo dixeches por aí ós outros? -¡Non é iso! É que mo roubaron de veras ¡inda eu rabee!* (203)
554. **(Inda) malo raio te/vos fenda/ (Inda) malo raio te/vos parta** fórm. Utilízase para desexarlle mal a alguén. *¡Ladróns, sinvergonzas! ¡Inda malo raio vos fenda a todos! ¡Acudide aquí, condanados! ¿Non vedes que me foxe o viño? (143) // Seguiron sobindo, e cando á aguia lle pareceu, dou unha reviravolta e soltouno [ao raposo], decíndolle: -¡Agárrate ben, senón cas! El mirouna cun ollo, pois o outro facíalle falta para ve-lo camiño, e díxolle: -¡Malo raio te parta! (108) // Ademais que as cirolas comenzábanlle a rabuñar de raio. -¡Raio as parta!- decía el para si. (132)*
555. **Isto marcha ben!** fórm. Dise para expresar ánimo. *O cura, ó da-la volta para escomenzar a práctica dominical, o pirmeiro que fixo foi mirar se estaba Tarabelo, e ó velo no seu posto, sinteu certa satisfacción interior e dixo para si: Isto marcha ben.* (117)
556. **María Santísima!** fórm. Dise para expresar admiración. *¡María Santísima! Sin poder desenrodarme das roupas, saltei da cama coma un lóstrego, levándoas arrastro.* (180)
557. **Mellor dito** fórm. Úsase para aclarar ou corrixir algo que se acaba de dicir. *E socedeu que, cando á noite quixo colle-la bola para cear, millor dito, para ceala, remexeu antre o toxo do saco pero a bola non apareceu; voara mentres el fora darlle auga á mula. (150) // E como mandan, mandáronlle ó crego que, así como saleu polo buxeito do tellado, se dera a buscar saída, ou millor dito, baixada [...]. (199) // -Pois iso é unha estrucia, ou millor dito, unhas estrucias que tenden ó desenrolo dos órganos do corpo humán, aducando con exercicios axeitados cada un pró fin que a Natureza lles impuxo.* (209)
558. **Meu dito, meu feito** fórm. Úsase para indicar que unha cousa ocorre ou ocorreu como se dixo e inmediatamente. *Meu dito, meu feito. Ó outro día dempois das doce, o porco do tío Zanfona oeuse berrar coma se o mataran.* (202)
559. **Nin que tiveran o demo dentro** fórm. Dise de quen fai tolerías ou cousas impropias del. *Os porcos de Xuana de Moroza nin que tiveran o demo dentro.* (76)
560. **Non faltaba máis** fórm. Indica que se acepta algo por consideralo razoable. -*Si, home, non faltaba máis. Ti axúdame a ter conta que non fuxa esta.* (105)
561. **non haber Deus que [+ verbo en subx.]** fórm. Úsase para ponderar a imposibilidade de facer algo que se expresa a continuación. *Ademais, que sendo dos pirmeiros [á hora do*

- rancho], podía recuncar, o que facía case sempre. Así era que se poñía coma un bombo e non había Dios que o fixese andar.* (109)
562. **non haber queixa [de algo/ alguén]** fórm. Estar ben algo. -*Non houbo queixa, señora, non houbo queixa - respondeulle o tío Martiño- anque, se lle vou a decir verdade, a carne éralle mesmo negra.* (75)
563. **non quedar por [alguén ou algo]** fórm. Deixar de facerse ou de ocorrer algo por unha persoa ou cousa. -*Ofrézame ó San Bras, mimadriña. -Bueno, miña filla. Pois por aí que non quede. Toma esta auguiña e gargarexa.* (192)
564. **Non sei que che (lle, vos...) diga** fórm. Expresa dúbida ou incerteza. -*¡Eu non sei que diga!* (176) // -*Pois mira, ho: eu non sei que che diga, pero estáseme acurrindo unha idea que poderás acoller anque non sexa máis que así por en canto.* (182)
565. **o demo** fórm. Moitas cousas, moito. *E de contra deixáronlle a peza o mesmo que unha esterqueira, chea de cascas de ovos, tonas de chourizos, pranas de queixo, ósos de porco, papeles engraxados... ¡o demo! e por riba de todo, un cheiro a allos podres que adoecía.* (166-167)
566. **Oes, ti!** fórm. Dise para realizar unha chamada de atención. *Destoncias, foi cando o galo [ao raposo], dende a póla da cerdeira, lle berrou de demo: -¡Oes, ti! ¡non fuxas, ho! ¡Para, burro, para e lelle o decreto!* (153)
567. **Onde vai (que + or.)!** fórm. Expresa que hai moito tempo que ocorreu algo. *Xa onde vai que me dixó que pasara das catro regras, e supoño que agora andará na quinta, ou na sesta, ou ¡que sei eu! [...].* (217)
568. **O primeiro é o primeiro** fórm. Úsase para ponderar o que é considerado como prioritario. *O primeiro era o primeiro, dempois xa quedaría tempo pró demais.* (87)
569. **O que sabe, sabe / Quen sabe, sabe** fórm. Dise para comentar o coñecemento dunha persoa. -*¡Por eso, quen estudia, moito aprende e o que sabe, sabe, e con quen sabe, non hai que poñerse!* (88) // *Si eu sempre dixen que quen sabe, sabe, e a isto non hai que lle dar voltas.* (162)
570. **O que son as cousas** fórm. Dise para comentar o curioso ou asombroso que é algo. -*Pois mire usté, señor, o que son as cousas: o burro éralle mesmo branco.* (75)
571. **Si, home/muller, si** fórm. Emprégase para reiniciar o diálogo. *Arrimouse a xeito a ver que falaban e oeu que o veciño decía: -Pois si, home, si. E o teu Alberte tamén che andaba por alí [...].* (205)
572. **Pola alma dos teus defuntos** fórm. Rogo para que alguén faga algo por nós. *Era polo mes de Xaneiro e eu adoecía cos sabañóns. Veume unha veciña e díxome: “eu seiche dun remedio, Farruquiño” . “Moller, pola alma dos teus defuntos, dime cal é, que isto non se sofre”.* (175-176)
573. **Por Deus** fórm. Dise para expresar súplica ou xuramento. -*¡Calade, por Dios! ¡Ai, meu paiciño!* (194) // -*¡Calade, por Dios! ¡Deixádeme morrer!* (194) // -*¡Ai, que son eu! ¡Por Dios, que son eu! ¡Son Fulano!* (199)
574. **Que digamos** fórm. Reforza unha negación anterior. *Anque os tempos que corremos non son moi bos que*

- digamos, calquera ten cinco ou dez pesos para un viaxe [...].* (73) // *-Bueno: cantar; non cantaban alá moi ben que digamos, pero as palabras ¡ai! as palabras mesmo eran bonitas.* (85)
575. **Quen me dera (+ inf.)** fórm. Dise para expresar desexo. *-¡Ai, ho!, -dixo- ¡quen che me dera ir allá! [...]* *-Por aí non pases coidado -díxolle a aguiá- que se queres, lévote eu.* (107)
576. **Que me leve o demo!** fórm. Úsase para reforzar a adhesión ou posicionamento do falante con respecto do que fala. *Pero se vos falase ou por alí estivese, destonces ¡que me leve o demo si sei quen son!* (96)
577. **que te trae por aquí?** fórm. Dise para saudar a alguén que chega a un lugar. *-E logo, ¿que te trai por aquí, Maripepa?* (128)
578. **(Que) veña unha centella que te divida!** fórm. Dise para desexarlle mal a alguén. *-Ainda permita Dios que veña unha centella que te divida! ¡Ladrón! Éche ben certo: ¡O que con rapaces se deita...!* (118)
579. **Raio as parta!** fórm. Dise para expresar maldición. *Ademais que as cirolas comenzábanlle a rabuñar de raio. -¡Raio as parta!- decía el para si.* (132)
580. **Rema arriba, rema abaixo** fórm. Expresa un período de dúbida e reflexión antes de tomar unha decisión. *Rema arriba, rema abaixo, mercounos ó fin en oito pesos.* (77)
581. **Sabe Deus** fórm. Dise para ponderar a imposibilidade de saber ou cuantificar algo a ciencia certa. *[...] hastra que me vin debaixo de sabe Dios de cantos, que mesmo morría aprastado.* (159)
582. **Se Deus quere** fórm. Dise para expresar a esperanza de que algo aconteza. *Podes irte sin coidado, que has de sanar, se Dios quer, sin máis remedios.* (130)
583. **Se os hai** fórm. Úsase para expresar unha calidade en grao máximo. *Ciridonio Barrigafonda, a quen xa conoces, era un home agarradiño, se os hai.* (140)
584. **ser o demo** fórm. Emprégase para expresar abraio. *¡Aquello era o demo! El non era el. Era un frade feito e dreito que estaba no seu convento.* (96)
585. **Se vou dicir verdade** fórm. Úsase cando se quere dicir o que se pensa con sinceridade. *-Non houbo queixa, señora, non houbo queixa -respondeulle o tío Martiño- anque, se lle vou a decir verdade, a carne éralle mesmo negra.* (75)
586. **Son cousas da vida** fórm. Expresa resignación ante determinados feitos ou aceptación do inevitable. *Son “cousas da vida” impostas polas circunstancias, nas que calquera se ve, cando menos o pense.* (199)
587. **Tan certo como que habemos de morrer** fórm. Dise para ponderar a veracidade de algo. *Esto que vou a contar, évos tan certo como que habemos de morrer.* (78)
588. **Un demoño** fórm. Expresa oposición a algo ou negación. *-¡Picou un demonio! É que debe de estar podre, que se me esfurricou por antre os dedos.* (105)
589. **Un día é un día** fórm. Úsase para expresar que ás veces se pode facer unha excepción. *¡Un día é un día, Xan!* (230)
590. **Vai boa!** fórm. Úsase para expresar que hai moita diferenza entre o que se di e o que realmente é ou para dar máis énfase a unha valoración. *Berraba, e pedía por Dios, pero ¡vaiche boa! cada*

- un desculpábase co que tiña encima e sobaban sin consideración.* (159)
591. **Vaia que [+ ind.]!** fórm. Dise para amosar asombro. -*¡Vaia, ho! -decía Augaviños arrimado de lombo ó mostrador- ¡Vaia que che fixen hoxe un bo negocio coizas pendangas! ¡Se as volvo a ver máis á porta, xuro por Dios que as esbandallo!* (167)
592. **Vai/ide con Deus** fórm. Dise para se despedir. *Se queres tamén convencerme a min ¡pois convencido! Vaite con Dios, e boa sorte, que a cousa hache de saír que nin pintada.* (203)
593. **Vive Deus** fórm. Dise para ponderar o que se di. *Meu pai rouboulle unha vaca / ó cura de Tabeirós; / inda ninguén sabe nada, / ¡pero é certo, vive Dios!* (117) // *Miña nai está arrombada / do cura de tabeirós; / inda ninguén sabe nada / ¡pero é certo, vive Dios!* (118)
594. **Volta arriba e volta abaixo** fórm. Emprégase para dar conta dun período
- de reflexión. *Volta arriba e volta abaixo, o caso foi que Augaviños cobrou as súas sete cadelas.* (166)
595. **Vostede oe!** fórm. Dise para reforzar o discurso preguntándolle ao interlocutor. -*¿Osté oi! -dixo a da Xoroba- ¿E ten caldo?* (166)
596. **Xa está dito!** fórm. Dise para expresar que o tema está pechado, que non hai máis que discutir sobre un asunto. -*Mira que se non calas e fas ben canto che mande, non hai cartos, nin brancos, nin negros. -¡Carafio! Xa está dito. Anque sea a roubar, pode mandarme que podo decirlle que me parta un...* (116)
597. **Xuro por Deus que [+ ind.]** fórm. Emprégase como aseveración. *¡Vaia, ho! -decía Augaviños, arrimado de lombo ó mostrador- ¡Vaia que che fixen hoxe un bo negocio coizas pendangas! ¡Se as volvo a ver máis á porta, xuro por Dios que as esbandallo!* (167)

4. Esquemas fraseolóxicos

598. ... **abaixo ... arriba** esquema Dá conta dun proceso ou período ata chegar a un resultado. *E poxo abaixo, poxo arriba, colleuno [un paraugas] ó fin en vinte cinco réas, que por certo, nono daría anque lle deran cen.* (173)
599. **E [+ ind.], e [+ ind.]** esquema Forma de responder reiterando ou insistindo en algo que outros negan. -*E andan, e andan, e mais é certo, que inda fai poucos días na ponte do Zarabeto [...].* (112) // -*E andan, e andan, e mais é certo.* (112)
600. **como [+ inf.] [+ ind.]** esquema Repetición do verbo que serve para enfatizar. -*Pois eu, como chamar, chámanme o Tarabelo, pero o meu nome é Xacinto.* (116) // -*Logo: ¿non topache ningunha [xuvenca] de xeito? -Como topar, topei, topei; pero, mire, ¡anque lle fora o demo! De cantas mirei, ningunha, nin por milagre, lle tiña dentes de riba.* (171)
601. **[Ind.] que [ind.]** esquema Repetición do verbo co obxectivo de enfatizar a acción sinalada. *O primeiro en atopala foi o empregado, que, anda que anda, gatea que gatea e busca que te busca, chegou por fin a unha parede que daba a unha horta [...].* (198)
602. **ir de [número] veces / ir con [número]** esquema Emprégase para indicar cantas veces aconteceu algo ou o tempo que pasou dende un acontecemento. *Farruquiño ten un hórreo, e o hórreo ten unha pechadura,*

e a pechadura unha chave. Pero Farruquiño iba xa de catro veces que perdía a chave sin encontrala de ningunha. (172) // *Destonces díxenme: vóucheme a ve-lo médeco, porque, así como así, xa vai con dous anos que lle pago o arrendo sin que o ganara en nada, polo si ou polo non quen entende, entende [...].* (175)

603. **poñerse [alguén] a (+inf) e non acabar** esquema Empezar a facer algo e non pórle fin. [...] *en fin: que se pon a contar e non acaba.* (78)

604. **Que + haber (de) [+ inf.]!** esquema Emprégase para responder negativamente co mesmo verbo da pregunta. *-Pois ídevos alá que teño para min que vos ten unha perdís dentro. -¡Que ha de ter, ho! -¡Así Dios me leve! Eu mesmo a vin ir [unha perdiz] dreita alí [...].* (104) // *-¿E non comprache, Farruquiño? -¡Que había de comprar! ¡Que había de comprar!* (171) // *-¡Que había de volver!* (80) // *-Pero, muller: ten pacéncia. ¿Ti non ves...? -¡Que hei de ver! ¡Que hei de ver! ¡Ai, meu paiciño, en que días viñeches a morrer!* (194) // *-¡Que non ha de valer, muller, que non ha de valer! Ademais que a min tanto me ten coller cara alá que cara outra banda.* (207)

5. Refrás

608. **A práctica fai mestre** ref. É a experiencia de onde provén a sabedoría. *A práutica fai maestro, e eu conozo á xente dende o momento que a vexo entrar pola porta. A min ninguén mas pega.* (138)

609. **Nada hai novo baixo o sol** ref. O que parece novidade non o é pois todo ten un precedente. [...] *que se nada hai*

605. **quedar por (+adx negativo)** esquema Quedar mal con alguén. *-Ista si que foi boa. Quedar sin o porco, porque sin el quedei, que eu nono vexo, e por encima quedar tamén por marrao.* (204)

606. **S. + abaixo, S. + arriba / S. + arriba, S. + abaixo** esquema Expresa insistencia ou repetición do indicado polo substantivo. *Rema arriba, rema abaixo, mercounos ó fin en oito pesos.* (77) // *Descursos arriba e descursos abaixo, soio viron o recurso de que Ciridonio tapara coa lingua o burato.* (140) // *Volta arriba e volta abaixo, o caso foi que Augaviños cobrou as súas sete cadelas.* (166) // *E poxo abaixo, poxo arriba, colleuno [un paraugas] ó fin en vintecinco réas, que por certo, nono daría anque lle deran cen.* (173) // *Baixamonos e, contas arriba, contas abaixo, resultou que había que buscar carpinteiro e ferreiro.* (178)

607. **saltar a [+subst en plural] con [alguén]** esquema Comezar algo con alguén. *O pai non saltou con el a cachetes. Era un pai algo prudente para facer eso.* (117). // [...] *e tan pronto abreu o día, saltou con el a contas [o pai], e o rapás, como é natural, acabou por confesarlle todo.* (117)

novo baixo o sol, como dixo non sei quen, cómprenos siquera darlle novs trazas ás mesmas cousas [...]. (201)

610. **Na terra do meu home, o que non traballa non come** ref. Cómpre traballar para conseguir o sustento. *-Si, ho. ¿Ti non sábe-lo refrán? “Na terra do meu home, o que non traballa non come”.* (170)

611. **Nunca é tarde se a sorte é boa** ref. Para recibir un beneficio nunca é tarde. *Nunca é tarde se a sorte é boa.* (202)
612. **O que cala, outorga** ref. Un silencio pode ser interpretado como unha conformidade. *¿Que che parece, meu santo? ¿Non dis nada? Pois o que cala, otorga.* (237)
613. **O que con rapaces se deita mexado se levanta** ref. Non convén facer tratos con xente nova pois adoitan saír mal. *-Ainda permita Dios que veña unha centella que te devida! ¡Ladrón! Éche ben certo: ¡O que con rapaces se deita...!* (118)
614. **O que queira ter a muller boa, déalle cervoa** ref. Indica que a inxestión de cervúa é boa para as mulleres, especialmente no período de embarazo. *-Ningún mal che fixeron, pois os ovos alimentan moito. E tomarías tamén cerboa porque din alí: o que queira te-la muller boa, déalle cerboa.* (129)
615. **Para onde vas, tolo? Para onde van todos** ref. Advirte do perigo de facer o que fai a maioría da xente sen reflexionar sobre a súa conveniencia. *- Si, ¿pra onde vas, tolo? “pra onde van todos”, din alí. Pero eu non che estou con isas. E iso que dis de que van todos, ti ve-los que van, pro non ves os que quedan.* (233)
616. **Quen na pedra se deitou, nunca ben dela contou** ref. Advirte dos perigos de asumir certos riscos. *- O demo sopra ás veces, Maripepa; e soceden cousas se non se ten ollo con el. Non quero decirche con esto que ti teñas necesidá de facer escritos. Podes irte sin coidado, que has de sanar, se Dios quer, sin máis remedios. E pró adiante has ter moito coidado coas pedras, que son moi malas para xargóns, sobre todo de noite e fóra da casa. Ten sempre en conta o refrán: “quen na pedra se deitou, nunca ben dela contou”.* (130)
617. **Un tolo fai un cento** ref. A tolemia é ás veces contaxiosa. *Din alí que un tolo fai un cento e tanto o dixo e o asegurou que todos acabaron por creer o mesmo.* (93)

6. Bibliografía

GARCÍA BARROS, Manuel (1999): *Contiños da Terra*. Edición de Carlos Loureiro. Vigo: Xerais.